

Promicanje djetetova aktiviteta na portalima namijenjenim roditeljima

Vrgoč, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:873582>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**PROMICANJE DJETETOVA AKTIVITETA NA PORTALIMA NAMIJENJENIM
RODITELJIMA**

Diplomski rad

Marta Vrgoč

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**PROMICANJE DJETETOVA AKTIVITETA NA PORTALIMA NAMIJENJENIM
RODITELJIMA**

Diplomski rad

Marta Vrgoč

Mentorica: dr. sc. Barbara Kušević, izv. prof.

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Definiranje djetetova aktiviteta	3
2.1. <i>Djetetov aktivitet kroz pedagoški diskurs</i>	3
2.2. <i>Djetetov aktivitet kroz politički, društveni i pravni diskurs</i>	4
3. Aktivitet djeteta unutar obiteljskih odnosa	7
3.1. <i>Karakteristike djeteta</i>	7
3.2. <i>Područja manifestacije djetetova aktiviteta u obitelji</i>	12
4. Uloga portala namijenjenih roditeljima u promicanju djetetova aktiviteta	16
5. Empirijsko istraživanje	18
5.1. <i>Određenje problema istraživanja</i>	18
5.2. <i>Metoda analize podataka</i>	19
5.3. <i>Korpus dokumentacije</i>	20
6. Rezultati i rasprava	23
6.1. <i>Manifestacija djetetova aktiviteta kroz njegova prava</i>	23
6.2. <i>Promjene u životu osobe (roditelja)</i>	26
6.3. <i>Manifestacija djetetova aktiviteta kroz obiteljsku dinamiku</i>	31
6.4. <i>Partnerstvo roditelja i škole/vrtića</i>	38
7. Zaključak	42
Literatura	45

Promicanje djetetova aktiviteta na portalima namijenjenim roditeljima

Sažetak

Tema ovog diplomskog rada odnosi se na promicanje djetetova aktiviteta na portalima koji su namijenjeni roditeljima, koliko je taj aktivitet zastupljen i promican te na kojim sve razinama je on prepoznat. U teorijskom dijelu rada opisane su temeljne postavke djetetova aktiviteta. Definiran je konstrukt djetetova aktiviteta kroz pedagoški i pravni diskurs, a zatim je pružen pregled istraživanja koja govore o djetetovom aktivitetu i ulozi tog aktiviteta u različitim odnosima i područjima. Također, u teorijskom dijelu opisana je važnost portala namijenjenih roditeljima. Budući da ne postoji velik broj teorijskih ili istraživačkih radova koji daju jasnu sliku što konstrukcija djetetova aktiviteta podrazumijeva, a ne postoje ni istraživanja koja analiziraju portale namijenjene roditeljima, definiran je cilj ovog istraživanja: *analizirati u kojoj mjeri portal namijenjeni roditeljima portretiraju dijete kao aktivno biće koje mijenja i oblikuje svoju okolinu*. Provedena je i tematska analiza članaka koji su objavljeni u posljednje četiri godine na tri hrvatska portala koji su namijenjeni roditeljima. Rezultati pokazuju kako postoji više razina na kojima je vidljiv djetetov aktivitet, s posebnim naglaskom na oblikovanje obiteljskih odnosa i obiteljske dinamike. Na kraju rada navode se ograničenja istraživanja te se navode implikacije ovog istraživanja za pedagoški kontekst i praksu.

Ključne riječi: djetetov aktivitet, odnos s roditeljem, obiteljska dinamika, portal namijenjeni roditeljima

Promotion of children's activeness on portals intended for parents

Abstract

The topic of this thesis is about the promotion of children's activeness on portals intended for parents, the extent to which this activity is represented and promoted, and at what levels it is recognized. In the theoretical part of the paper, the basic settings of the child's activeness are described. The construct of the child's activeness is defined through pedagogical and legal discourse, and then an overview of the research that speaks about the child's activeness and the role of that activeness in different relationships and areas is provided. Also, in the theoretical part, the importance of the portal intended for parents is described. Since there is not a large number of theoretical or research papers that give a clear picture of what the construction of a child's activeness entails, and there are no studies that analyze portals intended for parents, the goal of this research is defined: to analyze to what extent portals intended for parents portray the child as an active being who changes and shapes its environment. A thematic analysis of articles published in the last four years on three Croatian portals intended for parents was also carried out. The results show that there are several levels at which the child's activeness is visible, with a special emphasis on shaping family relationships and family dynamics. At the end of the paper, the limitations of the research are stated and the implications of this research for the pedagogical context and practice are stated.

Keywords: child's activeness, relationship with parents, family dynamics, portals intended for parents

1. Uvod

Odnos između roditelja i djeteta smatra se svakako jednom od najvažnijih veza za dijete i njegovo odrastanje. Pogledi na odnos roditelja i djeteta mijenjali su se kroz povijest, i u znanstvenom i političkom diskursu. Prva istraživanja iz ovog područja nisu pridavala značajnu ulogu idejama i iskustvima djeteta, ali s vremenom se to mijenjalo te su se znanstvenici i teoretičari sve više zanimali za aspekt djetinjstva i djetetova proživljavanja (Clarke, 2010). Ipak, većina istraživanja i teorijskih polazišta bave se ovim odnosom u smjeru roditelj – dijete, gdje ih zanima kako roditelj oblikuje odnos s djetetom te koje su sve važne odrednice roditelja koje utječu na odnos s djetetom i na ishode samog djeteta.

Brojna istraživanja dotiču se roditeljskih vrijednosti, razine obrazovanja, socio-ekonomskog statusa i psiholoških odrednica roditelja te ih predstavljaju kao značajne činitelje u oblikovanju odnosa s djetetom i oblikovanja njih kao roditelja (Bush i Peterson, 2014; Pećnik i sur., 2011; Knafo i Galansky, 2008). Mnogi se bave i kontekstualnim i okolinskim čimbenicima koji mogu imati utjecaj na dijete i njegov razvoj. Tako Belsky (1984) postavlja model kojim određuje tri skupine koje predstavljaju determinante roditeljskog ponašanja. Te tri skupine čine karakteristike roditelja, karakteristike djeteta (odnose se na djetetovu dob, spol i njegov temperament) te kontekstualni, odnosno okolinski izvori stresa i podrške kao što su posao, partnerski ili bračni odnosi te socijalna mreža (Belsky, 1984). Njegov model pretpostavlja da odnosi između partnera, posao, razvojna povijest osobe te socijalna mreža utječu na roditeljevu ličnost, a onda time utječu i na roditeljstvo kao i na djetetov razvoj. Ovakva pretpostavka ukazuje na to da je roditeljstvo kao takvo određeno većim brojem činitelja te da ti činitelji na razne načine oblikuju roditeljevo ponašanje (Belsky, 1984). Ovakav model determinanti roditeljstva može se uklopiti u ekološki model kojeg je postavio Bronfenbrenner (1979). Ovim modelom on definira pet različitih sustava koji oblikuju dijete i njegovu obitelj, a to su mikrosustav kojeg za dijete čini sama njegova obitelj, zatim mezosustav koji se odnosi na povezanost između više mikrosustava, kao što su primjerice obitelj i škola, egzosustav koji se odnosi na nešto veći kontekstualni sustav za dijete, kao što je primjerice njegovo susjedstvo te makrosustav koji predstavlja najveći socijalni kontekst za dijete i njegovu obitelj, kao što je politika, ekonomija ili kultura nacije kojoj dijete pripada. Postoji još i kronosustav koji se odnosi na vrijeme, odnosno povijesno doba u kojem se dijete i obitelj trenutno nalazi.

Iz navedenog proizlazi da postoje razne odrednice koje oblikuju dijete kao i odnos roditelja i djeteta. Sve to upućuje na važnost karakteristika roditelja i okoline za oblikovanje odnosa roditelja i djece. Ipak, važno je u ovim istraživanjima uzeti u obzir dijete i njegove

karakteristike, kao što to sugerira Belskyjev model (1984). Dokazano je da postoji recipročnost u odnosu roditelja i djeteta (Bush i Peterson, 2014; Pećnik i sur., 2009) koja podrazumijeva da roditelj utječe na dijete, ali jednako tako i dijete utječe na roditelja i oblikuje njihov odnos (Čudina Obradović i Obradović, 2003). Djeca svojim kretnjama, plaćem, verbalizacijom i pogledima utječu i potiču odgovor svojih roditelja, a zatim roditeljev odgovor ponovno utječe na dijete te to predstavlja jedan uzajamni proces koji se ne može promatrati samo u jednom smjeru (Bush i Peterson, 2014). U skladu s time važno je više istražiti kako dijete oblikuje taj odnos te koje sve djetetove karakteristike predstavljaju značajnu ulogu u oblikovanju odnosa s roditeljem. Iako je ova činjenica već utvrđena, ne postoji veliki broj istraživanja koji se bave proučavanjem ovog odnosa u tom smjeru: dijete – roditelj te znanstvenici teško napuštaju već brojne potvrđene hipoteze o roditeljskom utjecaju (Knafo i Galansky, 2008). Razlog svakako može biti činjenica da postoje određeni problemi u metodologiji i postavljanju problema kada se radi o istraživanjima o djeci i na djeci (Knafo i Galansky, 2008), no to ne bi trebalo sprječavati u pronalasku novih spoznaja o recipročnosti ovog odnosa. Upravo zbog toga ovim radom će se nastojati pružiti bolji uvid u određivanje područja djelovanja djeteta i njegova aktiviteta s naglaskom na odnos s roditeljima. U teorijskom dijelu će se definirati djetetov aktivitet, područja djelovanja kao i karakteristike koje ga čine aktivnim bićem te će se objasniti njihova uloga u oblikovanju odnosa koji su za njega važni. Drugi dio rada je empirijski te će se pomoću kvalitativne analize podataka pružiti analiza portreta djeteta kao aktivnog bića na portalima namijenjenim roditeljima.

2. Definiranje djetetova aktiviteta

2.1. Djetetov aktivitet kroz pedagojski diskurs

U pedagogiji i drugim znanostima došlo je do uviđanja i razvijanja paradigme o djetetovoj ulozi u oblikovanju odnosa s roditeljem te je razvijena paradigma o djetetu kao aktivnom biću. Iako je dugo kroz povijest bila prihvaćena ideja da su djeca „*tabula rasa*“ koja su pod utjecajem intervencija svojih roditelja i na taj način oblikovana svojom okolinom (Harris, 1995; prema Knafo i Galansky, 2008), svjesnost o njihovoj aktivnoj ulozi značajno je povećana i prihvaćena u novijoj pedagoškoj povijesti (Bašić, 2009). Upravo to uvjerenje, da i djeca mogu biti autonomni stvaratelji svoje okoline, dovelo je u pitanje tradicionalne poglede koji na dijete gledaju kao na pasivnu, slabu, ovisnu i nepotpunu jedinku koja nije sposobna donositi odluke (MacNaughton i Smith, 2008). Ova novija paradigma u pedagoškoj povijesti, koja dijete vidi kao aktivno biće koje je subjekt vlastitog razvoja, dobila je na važnosti u 70-im godinama prošlog stoljeća (Bašić, 2011). Kako Bašić (2009) ističe, ta paradigma podrazumijeva da su djeca sposobna razumjeti svijet kao što to čine i odrasli te u tom svijetu biti i aktivni. Djeca su sposobna preuzeti određene vrijedne uloge u odnosu s roditeljem i općenito svojom okolinom te su te uloge izrazito značajne, ali ne i jednake roditeljskim (Bašić, 2009). To bi značilo da je prepoznato da dijete aktivno sudjeluje u kreiranju svoje stvarnosti te da nije samo pasivno biće koje je oblikovano svojom okolinom (Bush i Peterson, 2014; Clarke, 2010). Ipak, u tom kreiranju stvarnosti i preuzimanju uloga, dijete nema jednaku ulogu kao što imaju roditelji te longitudinalne studije ukazuju na to da, barem kroz rano djetinjstvo, utjecaj roditelja je snažniji nego utjecaj djeteta (Taris, 2000; prema Knafo i Galansky, 2008).

Tako je i došlo do razvijanja istraživanja koja su orijentirana na djecu i dijete shvaćaju kao subjekt spoznaje. Ova činjenica je vrlo važna jer o mnogim aspektima djetetova života i razvoja nije dovoljno zaključivati i istraživati iz perspektive roditelja, odgajatelja ili drugih aktera koji su povezani s djetetovim razvojem, nego je važno uključiti dijete jer ono ima sposobnost razumijevanja sebe samoga, svoje situacije i okoline te o istom teorijski reflektirati (Bašić, 2009). Tako Bašić (2011) u svom kritičkom razmatranju zaključuje kako se dijete sve više uključuje u svoj socijalni kontekst te je sposobno uspostavljati i oblikovati odnose – prema sebi, svijetu ili drugoj osobi. Takvi odnosi „uključuju spoznaju da je dijete uvijek subjekt koji na temelju vlastite biografije, vlastitog iskustva razumije postojeće stanje stvari, stvarima daje značenje i doživljava ih“ (Bašić, 2011, str. 32). U skladu s navedenim može se zaključiti da ako je dijete sposobno uključiti se u svoj socijalni kontekst te uspostavljati i oblikovati odnose s

drugima, može aktivno uključiti i svoju obitelj u svoj primarni socijalni kontekst te sudjelovati u oblikovanju odnosa unutar obitelji.

Prema Hrvatskom jezičnom portalu aktivitet se definira kao „ukupnost snage, volje i napora koji čine da što ili tko bude aktivan, da se odlikuje aktivnošću.“¹ Kada bismo pojmu aktiviteta pridružili atribut *djetetov* došli bismo do toga da *djetetov aktivitet* onda označava ukupnost svih djetetovih karakteristika koje ga čine aktivnim bićem. Prema Bašić (2011), te karakteristike odnose se na: 1) djetetovu individualnost – svako dijete je individua za sebe koja se razvija prema vlastitom, individualnom planu – u skladu s navedenom karakteristikom, ne može se govoriti o univerzalnim odgojnim postupcima koji će imati isti učinak na svako dijete, već je važan individualan pristup svakom djetetu. Isto tako, potrebno je roditeljske postupke uskladiti s potrebama djeteta, a već iz ovoga uviđa se djetetova uloga u oblikovanju odnosa s roditeljem jer njegove karakteristike i specifičan individualan razvoj tjera roditelja da svoje roditeljske postupke usklađuje prema tome; 2) akceleraciju djetetova razvoja; 3) djetetovu emocionalnu inteligenciju; 4) djetetovu mogućnost osjetilnog iskustva koja se odnosi na to da je dijete sposobno pomoću osjetila istražiti i iskusiti svoju stvarnost; 5) djetetovo doživljajno, odnosno sudjelujuće opažanje pri čemu dijete promatra subjekte i objekte svoje okoline i nastoji ih doživjeti kao jednu cjelinu; te na 6) djetetovo razumijevanje svijeta i su-konstrukciju svijeta gdje dijete sudjeluje u konstruiranju svijeta i svoje okoline, a ne predstavlja „biće koje samo naknadno razumije (konstruira) ono što mu je sociokulturna sredina prethodno oblikovala“ (Bašić, 2011, str. 31). Osim navedenih karakteristika, valjalo bi spomenuti da je dijete nosilac određenih prava čije postojanje također govori u prilog njegovom aktivitetu (Clarke, 2010).

2.2. Djetetov aktivitet kroz politički, društveni i pravni diskurs

Vjerovanje da su djeca nositelji svojih prava, a ne samo predmet rasprave i brige, relativno je nova ideja, ali trenutno i vrlo utjecajna. Svako dijete samim rođenjem postaje nositelj određenih prava i na taj način je i aktivni sudionik u političkoj i društvenoj zajednici (Montgomery, 2010). Tako se može govoriti o djeci kao o mladim građanima koji sudjeluju u životu svoje zajednice i svoga društva. U skladu s time oni trebaju imati pravo na odlučivanje o svom položaju kao i na informiranost o istome (Bašić, 2009). U pogledu prava djeteta važno je spomenuti dva najznačajnija dokumenta koja postavljaju temelj kada je riječ o društvenom i političkom aspektu djetetova života. To su UN-ova Deklaracija o pravima djeteta koja je usvojena 1959. godine te UN-ova Konvencija o pravima djeteta usvojena 1989. godine. Konvencija o pravima

¹ <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

djeteta je međunarodni dokument kojeg je usvojila Glavna skupština Ujedinjenih naroda te sadržava sveopće kriterije koje svaka država članica Konvencije mora jamčiti svakom djetetu. Upravo ovaj dokument predstavlja prvi dokument koji dijete stavlja u središte, odnosno na njega gleda kao na subjekt, nositelja svojih prava, a ne samo kao na biće kojemu je potrebno pružiti posebnu zaštitu. Konvencija predstavlja pravni akt koji kao takav ima moć zakona i države članice obvezuje da se pridržavaju odredbi koje su ovom Konvencijom postavljene. Republika Hrvatska je članica ove Konvencije (Narodne Novine, 1993) te kao takva provodi u svojoj politici odredbe određene ovom Konvencijom. Još jedan važan dokument u Republici Hrvatskoj koji promiče određena prava djeteta, uz Konvenciju UN-a, je svakako Obiteljski zakon. Obiteljskim zakonom RH „uređuje se brak, izvanbračna zajednica žene i muškarca, odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija te postupci u vezi s obiteljskim odnosima i skrbništvom“ (Obiteljski zakon, 2020, čl. 1). Svako dijete je zaštićeno ovim zakonom te su postavljena ograničenja roditeljima i skrbnicima kako bi se postigla što veća zaštićenost djece. Tako primjerice Članak 50. Obiteljskog zakona (2020) kaže da za vrijeme trudnoće žene ili do djetetove navršene prve godine života, bračni drug nema pravo podnijeti tužbu za razvod braka. Osim toga, postoji više članaka koji govore o obveznim postupcima pri razvodu braka ukoliko bračni drugovi imaju zajedničko maloljetno dijete. Zakonom su određena i osobna prava djeteta koja jasno govore da svako dijete „ima pravo na skrb za život i zdravlje i pravo na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, psihološkim i drugim razvojnim potrebama“ (Obiteljski zakon, 2020, čl. 84). Dakle, dijete samim postojanjem već posjeduje određena prava i određuje roditeljima i obiteljskoj zajednici kako se trebaju ophoditi s njime. Zakon govori i o odnosima unutar obitelji, pri čemu određuje kako svako dijete posjeduje pravo da ostvaruje bliske odnose s roditeljima ili drugim osobama koje on smatra sebi bliskima. Osim skrbnih i zaštitnih prava, Obiteljski zakon govori i o drugim pravima koja promiču djetetov aktivitet kao što su primjerice imovinska prava djeteta. Tako se prema Članku 178. Obiteljskog zakona (2020) govori o tome da sud može na prijedlog djeteta zaštititi njegovu imovinu i njegova imovinska prava tako što će donijeti odluku o lišavanju prava roditelja da upravljaju djetetovom imovinom. Također, govori se o djetetovom pravu na „izbor obrazovanja i zanimanja i pravo na zapošljavanje u skladu sa svojim sposobnostima i svojom dobrobiti“ (Obiteljski zakon, 2020, čl. 84). Dakle, dijete kao takvo ima pravo samo odlučiti i izabrati put svoga obrazovanja jer je zakonom propisano da ono ima i pravo na izražavanje vlastitog mišljenja. Također, u skladu s time ima i pravo „na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim

posljedicama poštivanja njegova mišljenja“ (Obiteljski zakon, 2020, čl. 86). Prema navedenom, dijete ima pravo odluke i izražavanja svoga mišljenja te odluke u smislu odabira obrazovnog puta, ali također su navedene i dužnosti roditelja i skrbnika koji trebaju dijete upoznati s određenim posljedicama, kao i okolnostima njegovog odabira.

Iz navedenih dokumenata može se zaključiti kako je dijete aktivno u društvenom i pravnom diskursu te mu se ta aktivnost mora priznati, a prava koja mu pripadaju potrebno je poštivati i u skladu s njima oblikovati svoj odnos prema njemu. Petra Polić (2015) u svome radu nastoji odrediti diskurs potreba i prava djeteta te daje uvid u pedagojski pristup odnosu potreba i prava. Tako navodi da se u odnosu potreba i prava u području odgoja postavlja pitanje „je li u odgoju potrebno zaštititi djecu ili im dati prilike za samoodređenjem“ (str. 157). Ovime se želi raspraviti jesu li u odgojno-obrazovnom procesu naglašene razvojne potrebe djece ili njihove misli i stavovi. Također, govori se i o pedagoškoj odgovornosti koja podrazumijeva da se u svakom trenutku može zapitati ostvaruje li se djetetovo pravo nekom radnjom ili postupkom? Širanović (2016) u svojoj doktorskoj disertaciji zaključuje „da je pravima djeteta sa stajališta pedagogije – pozicije uvjerenosti da pedagoško djetinjstvo osim djece, a zbog dječje potrebe za pedagoškim vođenjem, nastanjuju i odrasli kao voditelji u odgoju i obrazovanju – vjerodostojno pristupati iz perspektive pedagoškog odnosa djeteta i pedagoškog voditelja“ (str. 33).

Ne može se odvojiti djetetov aktivitet u pedagojskom diskursu od onog u političkom, društvenom i pravnom. Zašto? Aktivitet djeteta kroz politički, pravni i društveni diskurs odnosi se na promicanje njegovih prava te određivanje svih prava koja mu pripadaju kako bi kao aktivno biće sudjelovalo u svojoj zajednici i u odnosima s drugima. Sama činjenica da na temelju svojih prava dijete ima mogućnost te tako i sudjeluje u oblikovanju i mijenjanju svoje okoline, također dovodi u vezu i pedagojski diskurs djetetova aktiviteta. Točnije, ta činjenica mora utjecati i na pedagoški odnos pedagoškog voditelja (roditelj, učitelj ili odgajatelj) i djeteta. Prava koja djeca imaju predstavljaju zahtjeve i dužnosti roditeljima, učiteljima i odgajateljima u oblikovanju odnosa s djetetom. Također, djetetova prava i proizlaze iz činjenice da je dijete biće koje je u svome dostojanstvu jednako odrasloj osobi i kao takvo mora biti poštivano (UNICEF, 2007).

Diskursu djetetova aktiviteta svakako je važno pridružiti diskurs djeteta kao pasivnog bića kako bi se omogućilo objašnjenje zašto je važno promicati djetetov aktivitet i što se uopće događa kada dijete pasiviziramo. Da bi djeca bila pasivna bića to bi značilo da su isključivo pasivni primatelji podražaja koje dobivaju od svoje okoline, bilo pozitivni ili negativni te su na takav način i oblikovani. Korać i Vranješević (2001) tako navode pet kategorija koje objašnjavaju

pasivnost djeteta. Prva kategorija naziva se *ugroženo dijete* – ova kategorija podrazumijeva djelovanje stvarnih ugrožavajućih faktora na dijete ili onih potencijalnih koji se nalaze unutar djetetove okoline, a mogu se odnositi na diskriminaciju, bolesti, zlostavljanje, obrazovnu ugroženost i slično. Druga kategorija naziva se *dijete kao predmet zaštite i skrbi odraslih* te podrazumijeva da je dijete prikazano kao objekt zaštite kao i skrbi odraslih osoba. Treća kategorija naziva se *dijete u promociji odraslih i političkoj promociji* te ova kategorija govori o mogućoj instrumentalizaciji djeteta gdje je dijete korišteno za razne političke promocije, za promicanje političkih ideja ili je dijete u promociji vlastitih roditelja. Četvrta kategorija nosi naziv *stereotipizirano dijete*, a zahvaća teme u kojima se dijete prikazuje kroz određene, ustaljene stereotipe, kao što bi na primjer bilo da je svaka iduća generacija djece lošija, manje su poslušni i pristojni nego što je bila prethodna generacija. Peta kategorija nosi naziv *ostalo* i ona zahvaća sve pasivne karakteristike koje se pripisuju djetetu, a koje se ne mogu razvrstati u prethodne četiri kategorije (Korać i Vranješević, 2001).

Opasnost koja se događa ako dijete pasiviziramo i ne promičemo njegov aktivitet je ta da time ukazujemo na to da dijete kao pasivno biće nema mogućnost odgovoriti na podražaje iz njegove okoline te na taj način ono živi sa sudbinom koja mu je nametnuta i na koju ne može utjecati, odnosno oblikovati ili mijenjati. Imajući tu činjenicu na umu, a i određene djeteta kao aktivnog bića, onda je svakako važno taj aktivitet i promicati.

3. Aktivitet djeteta unutar obiteljskih odnosa

Kada govorimo o djetetu kao aktivnom biću, njegov aktivitet se najbolje može proučavati unutar obiteljske zajednice. Prethodno poglavlje govori o djetetu kao aktivnom sudioniku u društvu, u političkoj zajednici, što je svakako važan aspekt djetetova aktiviteta, ali njegov aktivitet najprije mora biti vidljiv unutar obiteljskog okruženja. Unutar obiteljske zajednice može se uočiti na koji način dijete, koje je aktivno biće, utječe na različita područja obiteljskih odnosa. Osim toga, može se uočiti koje karakteristike djeteta istraživanja izdvajaju kao ključne kada se nastoji objasniti njegov aktivitet.

3.1. Karakteristike djeteta

Kroz pregled istraživanja iz područja djelovanja djetetova aktiviteta, karakteristike koje se navode kao ključne u razumijevanju tog aktiviteta jesu spol, temperament i dob djeteta. Zato će se u ovom poglavlju nastojati predstaviti najvažnija istraživanja koja govore o ovim karakteristikama te koja je uloga tih karakteristika u oblikovanju djetetove okoline i njegovog

primarnog konteksta – njegove obitelji. Važno je napomenuti da je većina provedenih istraživanja iz ovog područja korelacijske prirode. Kako je riječ o korelacijskim istraživanjima, ne može se govoriti o uzročno-posljedičnoj vezi, odnosno na temelju tih istraživanja ne može se utvrditi utječe li dijete svojim karakteristikama na roditelja i njegovo ponašanje, odgojne postupke ili roditelji svojim različitim praksama utječu na aktivitet djeteta.

Tako su Jenkins i suradnici (2003) proveli istraživanje koje je za cilj imalo otkriti specifične karakteristike djeteta, među kojima je bio spol djeteta, koje mogu objasniti razlike u roditeljskom ponašanju prema djeci. Spol se pokazao kao statistički značajan faktor u odabiru roditeljskih ponašanja prema djeci. Rezultati istraživanja pokazuju da su djeca muškog spola u dobi od dvije do jedanaest godina više izložena negativnom roditeljskom ponašanju nego što je to slučaj s djecom ženskog spola. Još jedno istraživanje pokazuje kako roditelji generalno više prihvaćaju negativna ponašanja kod muške djece, dok je sramežljivost bolje prihvaćena kod djece ženskog spola (Putnam i sur., 2002; prema Karraker i Coleman, 2006). Rezultati istraživanja autorice Keresteš (1999) koje je provedeno u Republici Hrvatskoj pokazuju da roditelji koriste više kontrole, psihološki i ponašajno, u odgoju muške djece nego što je to slučaj sa ženskom djecom. Isti rezultati dobiveni su u istraživanju Macuke (2010) gdje je spol djeteta imao statistički značajnu ulogu u objašnjenju psihološke kontrole djeteta. Pokazano je da i majke i očevi u većoj mjeri kontroliraju mušku djecu. Ipak, istraživanje autorice Keresteš (1999) ne pronalazi razliku u emocionalnosti očeva i majki prema djeci s obzirom na spol. Važno je spomenuti i nalaze istraživanja Kostermana i suradnika (2004) koji govore kako kod majki ne postoji razlika u ponašanju prema djeci s obzirom na spol, no ta razlika je vidljiva kod očeva. U skladu s navedenim rezultatima, dolaze do zaključka da je razlika u socijalizaciji između djece muškog i ženskog spola uvjetovana odnosom s ocem. Kosterman i suradnici (2004) navode kako odnos oca i djeteta, u usporedbi s odnosom majke i djeteta, sadrži razvijanje i poticanje samostalnosti, više zabave, te poticanje rješavanja problema, a djeca ženskog spola imaju manji broj interakcija s ocem i često osjećaju nižu razinu bliskosti nego s majkom.

Nastavno na ulogu karakteristike spola i na navedena istraživanja koja govore o ulozi spola u oblikovanju odnosa s roditeljem, važno je postaviti pitanja možemo li uopće spol promatrati kao dio djetetova aktiviteta? Odnosno, čini li spol dijete aktivnim ili pasivnim bićem? Iako istraživanja govore da čini, odnosno primijećene su određene razlike u odnosu djeteta i roditelja s obzirom na spol djeteta, trebaju li se takvi rezultati nekritički prihvatiti? Svakako da ne. Roditelji mogu „stvarati drukčiji okoliš za muško i žensko dijete (...); njegovati tipičan izgled za dječaka ili djevojčicu (...); različito oblikovati ponašanje djece prema rodu (poticati

stereotipno prikladne aktivnosti i igre, npr. natjecateljski duh kod dječaka ili tjelesnu bliskost kod djevojčica); utjecati na talente i sklonosti djeteta (...); u raznim situacijama iz svakodnevnice odgajati djecu u okviru muške ili ženske uloge“ (Marović, 2009, str. 20).

Druga značajna karakteristika je djetetov temperament. Postoji više definicija i modela kojima se nastoji tumačiti temperament. Svakako je jedno od najstarijih tumačenja temperamenta povezano s Hipokratom. Hipokrat je u 4. st. pr. Krista govorio o tipovima temperamenta, a njegovu tipologiju je preuzeo Galen i kao takva ona je bila prihvaćena do 20. stoljeća (Ruch, 1992). Prema Hipokratu, postoje četiri tipa temperamenta, i to su: sangvinik, melankolik, kolerik i flegmatik. On u svojoj podjeli temperamenta zastupa da je temperament uvjetovan našom fiziološkom konstitucijom i na taj način nas oblikuje kao cjelovita bića (Ruch, 1992). Budući da Hipokrat, a kasnije Galen, temperament povezuju s nečim fiziološkim možemo zaključiti kako oni time upućuju na činjenicu da ne postoji dobar ili loš temperament jer je on fiziološki uvjetovan, i svaku od četiri vrste temperamenta možemo pronaći među ljudima u svim slojevima društva.

Thomas i Chess (1977; prema Zentner i Bates, 2008) temperament poistovjećuju s pojmom stila ponašanja pri čemu i stilovi ponašanja i temperament mogu odgovoriti na pitanja kako se netko ponaša, a ne govore o sadržaju nekog ponašanja ili njegovoj motivaciji. U skladu s time oni navode i devet dimenzija koje su rezultat temperamenta, a to su: razina aktivnosti, ritmičnost (pravilnost), približavanje/povlačenje, prilagodljivost, osjetilni prag, intenzitet reakcije, kvaliteta raspoloženja, distraktibilnost i raspon pažnje/upornost. Ovim dimenzijama razvijena je tipologija temperamenta te su Thomas i Chess (1977; prema Zentner i Bates, 2008) postavili kako postoje tri vrste temperamenta, koje su i danas dobro poznate, a to su: teški temperament, suzdržani, te laki temperament. Teški temperament ili teško dijete okarakterizirano je lošom prilagodbom na nove uvjete, ima nepravilne biološke ritmove te su glavna njegova ponašanja plakanje ili smijanje. Dijete lakog temperamenta se, u odnosu na dijete teškog temperamenta, lako prilagođava promjenama i novim situacijama, kod njega je zapaženo često vedro raspoloženje, ima uglavnom pravilan biološki ritam te pokazuje i nižu razinu odgojnih i obrazovnih problema. Treća vrsta je suzdržani temperament koji se po svom opisu nalazi između ova dva, prije navedena temperamenta. Suzdržano dijete pokazuje slabiju prilagodbu na nove situacije, primijećena je snižena razina aktivnosti te u prisutnosti novih, nepoznatih ljudi česta su njihova povlačenja (Thomas i Chess 1977; prema Zantner i Bates, 2008). U skladu s navedenim Thomas i Chess (prema Slagt i sur., 2016) zastupaju da bi odnos roditelja prema djetetu trebao biti oblikovan prema specifičnom izražaju djetetova temperamenta. Još jedan

model koji je ponuđen u pokušaju objašnjenja temperamenta je model Bussa i Plomina (1984; prema Zentner i Bates, 2008). Iako su prvo postavili četiri dimenzije koje određuju temperament, na kraju su se odlučili za tri dimenzije i to su – emocionalnost, razina aktivnosti i društvenost. Emocionalnost kao jedna od dimenzija predstavlja predispoziciju za lako uznemiravanje i uzrujavanje. Društvenost se odnosi na sklonost preferiranju prisutnosti drugih osoba nasuprot samoći, a razina aktivnosti predstavlja ukupnu djetetovu energiju koju ispoljava na van (Buss i Plomin, 1984; prema Zentner i Bates, 2008). Zaključno možemo reći kako je temperament definiran kao biološke individualne razlike u reaktivnosti i samoregulaciji, na što utječu genetika, iskustvo i sazrijevanje, pri čemu bi se reaktivnost odnosila na razinu uzbuđenja koja je iskazana kroz kognitivne, motoričke i emocionalne reakcije u vidu intenziteta ili neaktivnosti, a samoregulacija kao sposobnost modeliranja reakcija (Davies i sur., 2021).

U prethodnom dijelu navedene su i objašnjene karakteristike temperamenta. Može se zaključiti da te karakteristike mogu oblikovati dinamike odnosa unutar obitelji te da učinci roditeljskih ponašanja na djetetov razvoj ovise o djetetovom temperamentu (Bradley i Corwyn, 2008). Navedeno je kako djeca teškog temperamenta imaju problema s prilagodbom na promjene i nove situacije, što svakako može utjecati na dinamiku i svakodnevni život unutar jedne obitelji. Jedna od promjena i novih situacija može biti rođenje brata ili sestre, pri čemu bi djeca teškog temperamenta mogla loše reagirati na takvu promjenu, odnosno imati problema s prilagodbom, što onda može utjecati i na roditelja i njegovo ponašanje kako prema starijem tako i prema mlađem djetetu. Roditelji su često svjesni karakteristika temperamenta koje njihovo dijete ima, ipak često ne razumiju moć učinka djetetova temperamenta na njihovo ponašanje i njihov odnos do rođenja drugog djeteta, kada mogu napraviti određenu usporedbu (Dunn i Plomin, 1990; prema Karraker i Coleman, 2005).

Provedena su istraživanja (Davies i sur., 2021; Bienfait i sur., 2011; Moehler i sur., 2008) o povezivanju majke i dojenčeta gdje je temperament dojenčeta imao medijsku ulogu u tom odnosu. Pokazano je kako majke koje smatraju da je njihovo dijete neprilagodljivo, odnosno teškog temperamenta, vjerojatnije će doživjeti depresivne simptome ili pokazati povećanu majčinsku patnju (Moehler i sur., 2006). Također, jedno istraživanje pokazuje kako djeca koja su izazovna za majku predstavljaju za majku veći problem da ona uspostavi blisku vezu punu ljubavi (Davies i sur., 2021). Još jedno od objašnjenja odnosa teškog temperamenta govori o tome kako briga za dijete teškog temperamenta može potencijalno dovesti do postupnog slabljenja majčinskih osjećaja kompetentnosti za roditeljstvo, što može utjecati na njezino afektivno stanje, a posljedično i na oblikovanje odnosa majke i djeteta (Leerkes i Crockenberg,

2002; prema Davies i sur., 2021). Navedeni rezultati upućuju na to da temperament može sadržavati značajnu ulogu u oblikovanju odnosa roditelja i djeteta, posebno kada se radi o teškom temperamentu, odnosno djetetu kod kojeg je smanjena regulacija i povećana reaktivnost. Ipak, Davies i suradnici (2021) zaključuju kako težak temperament djeteta često može biti posljedica majčine subjektivne percepcije temperamenta djeteta, a ne objektivnih ponašajnih karakteristika djeteta jer je ipak temperament uvjetovan i prilagodbom na okolinu.

Još jedno istraživanje (Slagt i sur., 2016) govori o teškom temperamentu djeteta kao značajnom za oblikovanje odnosa s roditeljem. Rezultati istraživanja Slagta i suradnika (2016) pokazuju kako su djeca teškog temperamenta i ona djeca koja pokazuju veću razinu negativnih emocija, odnosno snažnije reaktivnosti i smanjene samoregulacije, osjetljivija na negativno roditeljstvo, odnosno negativne odgojne postupke roditelja, ali isto tako imaju veću korist od pozitivnog roditeljstva. Također, s obzirom na dob djeca izrazito teškog temperamenta pokazuju veću podložnost negativnom i pozitivnom roditeljstvu bez obzira na vrijeme procjene njihovog temperamenta (Slagt i sur., 2016).

Rezultati istraživanja o tematici djetetove dobi pokazuju kako roditeljsko ponašanje usmjereno prema pojedinoj djeci pokazuje značajnu varijabilnost u dobi djeteta kada je dojenče i u razdoblju ranog djetinjstva te je pokazano kako je roditeljski nadzor i njihova kontrola važna za razvijanje modela adaptivnog roditeljstva tijekom kasnog djetinjstva, ali ona postaje sve manje važna i ima manji učinak za pozitivno roditeljsko ponašanje tijekom razdoblja adolescencije (Hetherington i Clingempeel, 1992; prema Karraker i Coleman, 2005). Poznato je da primjerce u razdoblju puberteta djeca više pridaju važnost mišljenjima njihovih vršnjaka te mišljenje i utjecaj roditelja znatno slabi (Berk, 2008). Upravo zbog toga je važno u ranijoj dobi razviti sigurnu privrženost, koja će biti temelj za dobar odnos u kasnijoj dobi (Bowlby, 1988). Je li to onda razdoblje kada dijete svojim postupcima i odlukama ima snažniju ulogu u oblikovanju odnosa s roditeljem? Još jedna činjenica jest da se povećanjem dobi kod djeteta razvijaju kognitivne sposobnosti te sposobnost apstraktnog mišljenja čime dijete može bolje artikulirati i objasniti svoja ponašanja i potrebe. Nadalje, može na smislen i uzročno-posljedičan način iskazati stavove i nezadovoljstvo određenim postupcima drugih – roditelja, braće, sestara (Berk, 2008). Naravno, ovdje je riječ o nekliničkoj populaciji, odnosno djeci urednog razvoja. Cicognani i Zani (1998) su u svom istraživanju pronašli kako roditelji adolescenata često usvajaju fleksibilnije odgojne stilove kako bi se nosili s promjenjivim razvojnim potrebama svoga djeteta.

3.2. Područja manifestacije djetetova aktiviteta u obitelji

Kada se govori o područjima djelovanja djetetova aktiviteta može se uočiti da ona nisu jasno definirana kroz istraživačke i teorijske radove, ali možemo ih povezati s određenim odnosima unutar djetetova okruženja. Obitelj predstavlja primarni socijalni kontekst za dijete (Bronfenbrenner, 1979) te se dijete kao aktivno biće uključuje u isti i oblikuje ga. Tako istraživanja dovode u vezu nekoliko razina i područja na kojima dijete pokazuje značajnu ulogu i koja su zapravo i oblikovana djetetovim aktivitetom.

Prvo područje predstavljaju roditeljska uvjerenja. Budući da su roditeljska uvjerenja odgovorna za motiviranost, oblikovanje i organiziranje roditeljskih postupaka (Bornstein i Cheah, 2006; prema Pećnik i sur., 2009), važno je definirati sve čimbenike koji oblikuju ta uvjerenja. Okagaki i Divecha (1993) u svom radu govore o čimbenicima koji oblikuju roditeljska uvjerenja te ih dijele u dvije skupine. Prva skupina se odnosi na čimbenike izvan obiteljskog okruženja kao što bi bili socio-ekonomski status, susjedstvo, kultura, posao ili prijatelji. Druga skupina čimbenika, koja također značajno oblikuje roditeljska uvjerenja, odnosi se na čimbenike unutar obiteljskog okruženja. Uz obilježja roditelja i bračne odnose, Okagaki i Divecha (1993) kao čimbenik unutar obiteljskog okruženja navode dijete i njegova obilježja – spol, dob, dostignuće. Knafo i Galansky (2008) razlikuju nekoliko vrsta utjecaja djeteta na vrijednosti roditelja. Jedan od njih je pasivan utjecaj djeteta. Pasivan utjecaj djeteta na roditeljske vrijednosti događa se radi postojanja samog djeteta. Dijete se ne trudi ničime utjecati na roditelja i na njegove vrijednosti, ali samim postojanjem, odnosno prisutnošću djeteta kod osoba (roditelja) mijenjaju se stavovi i vrijednosti (Knafo i Galansky, 2008). Promjene u stavovima i vrijednostima kod osoba se mogu dogoditi i kada samo razmišljaju ili planiraju roditeljstvo, ili tijekom rane trudnoće o čemu govore razna istraživanja (Pancer i sur., 2000). Dakle, sama prisutnost djece utječe na daljnji razvoj odraslih osoba – roditelja jer ih izlažu okruženju koje podrazumijeva kontinuiranu skrb i rješavanje problema. Svako iskustvo uključenog roditeljstva rezultira određenim promjenama u stavovima i vrijednostima, povećavanju zrelosti osobe kao i odgovornosti te razvijanju njihovog identiteta što se možda ne bi dogodilo na isti način bez postojanja djeteta (Knafo i Galansky, 2008). Osim pasivnog utjecaja, postoji i onaj aktivan utjecaj djeteta. Kod djece se s vremenom događa verbalni razvoj te djeca postaju verbalno sposobni u izražavanju svojih mišljenja o situacijama i događajima u kojima se nalaze, a ti događaji su često povezani s nekim vrijednostima. Iako djeca vrlo rane dobi ne mogu objasniti svoje mišljenje kao što su za to sposobni adolescenti i djeca starije dobi, oni iskazivanjem svoga

nezadovoljstva zapravo pokazuju određene stavove u vezi neke situacije te time mogu utjecati na roditelja kao i na oblikovanje roditeljskih vrijednosti (Knafo i Galansky, 2008).

Osim roditeljskih uvjerenja, djetetova uloga pokazana je i u donošenju obiteljskih odluka. Tako istraživanja (Belch i sur., 1985; Flurry, 2007; Martensen i Gronholdt, 2008) pokazuju kako djeca imaju značajnu ulogu u donošenju obiteljskih odluka. Istraživanje koje su proveli Belch i suradnici (1985) pokazuje kako djeca imaju najznačajniju ulogu u donošenju obiteljskih odluka koje uključuju njega, kao što su odabir obroka ili obiteljskog odmora. S obzirom na spol pokazano je kako ženska djeca pokazuju značajniju ulogu u donošenju obiteljskih odluka nego muška djeca (Moschis i Mitchell, 1986). Ipak, novije istraživanje pokazuje upravo suprotno, odnosno muška djeca su ta koja imaju značajniju ulogu (Flurry, 2007). Iz navedenog se zaključuje da spol predstavlja značajnu ulogu kada je riječ o donošenju obiteljskih odluka. Pitanje koje se treba postaviti je: je li takav odnos dio socijalne konstrukcije i rodni uloga koje se pripisuju djeci određena spola? Povezuju li roditelji određene uloge djeci s obzirom na njihov spol i na taj način se prema djeci i odnose što onda rezultira i razlikama muške i ženske djece unutar obiteljske dinamike, tj. u ovom kontekstu razlikama u donošenju obiteljskih odluka? Svakako bi bilo važno navedeno dalje istražiti i utvrditi na čemu počiva takva razlika.

Jedan od odnosa koje dijete oblikuje, tj. koje zapravo stvara je odnos između roditelja i odgojno obrazovne ustanove. Takav odnos je važan upravo radi postizanja dobrobiti djeteta. Edwards i Alldred (2000) u svom radu govore o odnosu roditelja i odgojno-obrazovne ustanove u vidu partnerstva koje se postavlja kao imperativ upravo radi toga što prema istraživanjima roditelji i odgojno-obrazovni stručnjaci imaju slične uloge u odnosu s djecom, stoga je njihova suradnja, odnosno partnerstvo neophodno. Dalje, u okviru partnerstva u odgojno-obrazovnom kontekstu može se govoriti o njemu kao o najvišoj razini „suradničkih odnosa pojedinca iz obiteljske zajednice (...) i vrtića/škole (...) usmjerenih na postizanje zajedničkog cilja (dobrobit djeteta), a koji se odvijaju u određenom kontekstu (...) i imaju određeno vrijeme trajanja (najčešće za boravka djeteta u odgojno-obrazovnoj ustanovi)“ (Ljubetić, 2014, str. 4). Iz navedenog se može uvidjeti kako je odnos roditelja i odgojno-obrazovne ustanove u službi djeteta te on i proizlazi iz dužnosti roditelja i odgajatelja da djetetu omoguće njegovo pravo na kvalitetno obrazovanje kao što je i određeno Konvencijom o pravima djeteta. Važno je spomenuti i Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) koji postavlja stvaranje partnerskog odnosa između roditelja i odgojno-obrazovne ustanove, koju u ovom slučaju čini vrtić, kao imperativ za djetetov cjelovit razvoj. Dakle, dijete utječe na donošenje dokumenata koji daju upute njegovoj okolini na koji način se treba odnositi s njime. Ono što je važno istaknuti u

okviru Nacionalnog kurikulumu je da on takav partnerski odnos uviđa kao odnos koji je podložan društvenim promjenama koje se odnose primjerice na sliku djeteta, što znači da se uključivanje obitelji u odgoj i obrazovanje mijenja upravo pod utjecajem promjena u spoznajama o djetetovom aktivitetu.

Osim navedenih područja, istraživanja govore o povezanosti djetetovih ponašanja s odgojnim postupcima roditelja. Ovdje je važno napomenuti kako prevladavaju korelacijska istraživanja iz ovog područja, stoga nije moguće govoriti o uzročno-posljedičnoj vezi i nije jasno je li djetetovo ponašanje prediktor odabira roditeljskih ponašanja ili su roditeljska ponašanja i roditeljski odgojni stilovi uzrok određenih ponašanja djeteta. Laird i suradnici (2003) pronašli su recipročan odnos između roditeljskog znanja o nadgledanju i praćenju te delikventnog ponašanja adolescenata, na način da niža razina znanja roditelja o tome kako nadgledati adolescente predviđa veću razinu delikventnog ponašanja adolescenata, ali isto tako delinkventno ponašanje adolescenata bilo je prediktor u smanjenju roditeljskog znanja. Još jedna studija Sheehan i Watsona (2008) ističe zanimljive rezultate iz ovog područja. Sheehan i Watson (2008) proveli su longitudinalnu studiju kroz četiri stadija o povezanosti djetetovog ponašanja s ponašanjima roditelja. Rezultati ukazuju da je agresivnost djece u razdoblju između 7 i 14 godina bila prediktor za fizički i verbalno agresivno ponašanje roditelja prema djetetu u dobi djeteta od 8 do 15 godine, ali ne i u starijoj dobi, u dobi od 11 do 18 godina ili 12 do 19 godina. Dakle, djetetovo agresivno ponašanje u razdoblju djetinjstva bilo je prediktor određenih roditeljskih ponašanja prema njemu u kasnijoj, adolescentskoj dobi (Sheehan i Watson, 2008). Gross i suradnici (2008) u svojoj studiji govore o povezanosti između eksternaliziranih problema u ponašanju dječaka s depresivnim simptomima majki, osobito tijekom prijelaza u formalno školovanje (dob od 5 do 6 godina) i prijelaza u adolescenciju (dob od 11 do 12 godina). Jedno istraživanje govori o ovoj povezanosti kada je riječ o roditeljima posvojiteljima (O'Connor i sur., 1998). Djeca koja su bila izložena genetskom riziku za antisocijalno ponašanje vjerojatnije su izazvala negativno roditeljstvo, odnosno negativne odgojne postupke od svojih posvojitelja nego ona djeca koja nisu bila izložena genetskom riziku za antisocijalno ponašanje (O'Connor i sur., 1998). Još jedno istraživanje Burke i suradnika (2008) govori o djetetovoj ulozi u odabiru roditeljskih ponašanja i postupaka. Rezultati istraživanja ukazuju na to da djeca s određenim problemima u ponašanju utječu na ponašanja roditelja, tj. roditelji odabiru popustljivija ponašanja u odnosu s djecom koja pokazuju određene probleme u ponašanju (Burke i sur., 2008).

Iz navedenog se da zaključiti kako postoji nekoliko područja na koje dijete djeluje i koje može oblikovati. Svakako je taj utjecaj posljedica njegova aktiviteta. Selekcija područja manifestacije djetetova aktiviteta unutar obitelji koja je predstavljena u prethodnim odlomcima proizlazi iz literature koja je proučavana o ovoj tematici. Svakako se može pretpostaviti da navedena područja, kao što su donošenje obiteljskih odluka, roditeljska uvjerenja, suradnja obitelji i odgojno-obrazovne ustanove te roditeljeva ponašanja i odgojni postupci, nisu jedina područja gdje se manifestira djetetov aktivitet unutar obitelji. Opsežnijim pregledom literature svakako bi se mogla pronaći još neka područja gdje djetetov aktivitet dolazi do izražaja.

4. Uloga portala namijenjenih roditeljima u promicanju djetetova aktiviteta

Važno je identificirati izvore koje roditelji smatraju relevantnima, odnosno iz kojih usvajaju informacije o roditeljevanju, svome djetetu i njihovom odnosu. Količina informacija koja se može pronaći na internetu o djeci, dječjem razvoju, roditeljstvu te odgojnim postupcima je iznimno velika. Postoje razni članci koji zahvaćaju širok spektar područja kada se radi o roditeljstvu i dječjem razvoju i koji su dostupni svima koji su u potrazi za takvim informacijama. U skladu s navedenim, istraživanja pokazuju kako se roditelji često koriste raznim medijima kako bi pronašli informacije ili savjete o roditeljstvu, a kao temeljni razlozi korištenja raznih medija navodi se mogućnost jednostavne uporabe, dostupnost te anonimnost (Lupton i sur., 2016; Plantin i Danebeck, 2009). Osim toga, važno je navesti kako roditelji smatraju upravo portale kao relevantne izvore informacija o roditeljstvu i dječjem razvoju (Madge i O'Connor, 2006; Plantin i Danebeck, 2009).

Prethodno navedeno možemo povezivati s današnjicom jer nisu uvijek portali predstavljali relevantan izvor informacija roditeljima. Obraćajući pažnju na tradicionalna ponašanja roditelja koja su karakteristična za neka prošla vremena, vidljivo je kako su se žene često okretale majkama kada bi tražile informacije ili savjete o majčinstvu, roditeljstvu i dječjem razvoju (O'Connor i Madge, 2004). Postavlja se pitanje zašto danas, u suvremeno doba, u tom području dolazi do promjena i zašto roditelji smatraju portale kao relevantne u informiranju? O'Connor i Madge (2004) u svom istraživanju daju nekoliko objašnjenja. Jedno objašnjenje odnosi se na činjenicu da živimo u vremenu kada je mobilizacija stanovništva sve veća te roditelji često više ne žive u blizini svojih roditelja i time je komunikacija, barem licem u lice, otežana i često nije prisutna. Drugo objašnjenje odnosi se na činjenicu da suvremeni svijet napreduje, iz dana u dan otkrivaju se nove stvari te se provode nova istraživanja koja za sobom povlače neke nove spoznaje o roditeljstvu, o djeci i o dječjem razvoju. Upravo zbog toga majke znaju smatrati da su metode i savjeti njihovih majki zastarjeli i da se zapravo ne mogu prenijeti na današnje generacije. Iz navedenog možemo zaključiti kako su roditelji „primorani“ tražiti informacije na drugim mjestima, a laka dostupnost informacija na internetu kao i lako služenje istim, čini Internet i njegove portale svakako jednim od važnijih izvora informacija za roditelje (O'Connor i Magde, 2004).

Već spomenutu mobilizaciju stanovništva i izostanak bliske i stalne podrške roditelja, može se povezati i s rezultatima istraživanja Bernhardta i Feltera (2004). Rezultati njihovog istraživanja pokazuju kako majke koriste web portale namijenjene roditeljima upravo radi podrške koju

tamo mogu pronaći, a koju im pružaju roditelji sa sličnim problemima. O važnosti podrške govori i istraživanje Nicholl i suradnika (2017). Navedeno istraživanje, koje govori o važnosti interneta u informiranju roditelja djece s rijetkim bolestima, govori kako internetski izvori pružaju roditeljima platformu za podršku u vidu roditelj roditelju koja im onda omogućuje dijeljenje iskustava i informacija, te oni navode kako im upravo ta komunikacija pomaže u razumijevanju stanja njihova djeteta. Osim toga, ispitanici u tom istraživanju su naveli kako web portali pozitivno utječu na njihovo odlučivanje, brigu kao i na odnošenje prema samom djetetu. Dakle, upravo ta podrška koja izostaje od bliskih, starijih članova obitelji, postiže se na web portalima gdje roditelji mogu komunicirati s roditeljima koji se nalaze u istoj ili sličnoj situaciji. Također, pokazano je kako majke koriste web portale u informiranju najviše radi informiranja o zdravlju djeteta, odnosno kako bi saznale više o fetusu, dječjem razvoju te dijagnosticiranju i tretiranju specifičnih bolesti i stanja koja se mogu javiti kod djece (Bernhardt i Felter, 2004). Može se reći „da Internet doista nudi važan izvor savjeta i podrške za skupine kao što su mlade majke, posebno pružajući 'siguran', neosuđujući forum za razmjenu iskustava. Međutim, to ne zamjenjuje komunikaciju licem u lice ili tradicionalne mehanizme podrške kao što su obitelj, prijatelji i zdravstveni radnici; nego služi da ih nadopuni pružajući dodatni resurs“ (O'Connor i Madge, 2004, 351).

Budući da istraživanja pokazuju koliku značajnost roditelji pridaju web portalima kada je riječ o roditeljstvu i djetetu, važno je da ti portali promiču sliku djeteta kao aktivna bića, a ne pasiviziraju dijete upravo iz razloga što nam istraživanja koja su predstavljena u teorijskom dijelu rada pokazuju da je dijete aktivno biće koje svojim aktivitetom oblikuje različite odnose unutar svoje okoline. U okviru ove teme važno je da portali namijenjeni roditeljima promiču sliku djeteta koje nije samo pasivno biće oblikovano okolinom, nego da je ono itekako aktivno u oblikovanju svoje stvarnosti o čemu govore i prethodna poglavlja. Rezultati istraživanja Pećnik i suradnika (2009) o roditeljskim uvjerenjima pokazuju da postoji statistički značajan broj građana čija se uvjerenja mogu povezati s tradicionalnom slikom djeteta gdje dijete nije shvaćeno kao autonomno biće koje aktivno sudjeluje u procesu svog razvoja i oblikovanju svoje stvarnosti. Svakako je u tom slučaju važno mijenjati takve stavove te kroz medije kojima se koriste roditelji promicati diskurs djetetova aktiviteta. U istraživanjima provedenim u Hrvatskoj može se naići na manjak bavljenja temom promicanja djetetova aktiviteta u medijima, odnosno portalima namijenjenim roditeljima. Upravo zbog toga je važno provesti analizu portala u Republici Hrvatskoj, koji su namijenjeni roditeljima, kako bi se utvrdilo kroz koja sve područja navedeni portali definiraju djetetov aktivitet.

5. Empirijsko istraživanje

5.1. Određenje problema istraživanja

Iz prethodnih poglavlja može se zaključiti kako je dijete aktivno biće koje nije samo oblikovano svojom okolinom. Dakle, ono svojim aktivitetom onda djeluje na svoje okruženje i svoj primarni kontekst koji je njegova obitelj. Razna istraživanja govore o različitim djelovanjima djetetova aktiviteta, odnosno zaključuju o razinama djelovanja djetetova aktiviteta u obiteljskoj zajednici. Istraživanja (Belch i sur., 1985; Flurry, 2007; Martensen i Gronholdt, 2008) pokazuju kako djeca imaju značajnu ulogu u donošenju obiteljskih odluka. Istraživanje kojeg su proveli Belch i suradnici (1985) pokazuje kako djeca imaju najznačajniju ulogu u donošenju obiteljskih odluka koje uključuju njega, kao što su odabir obroka ili obiteljskog odmora. Budući da je navedeno istraživanje provedeno u prošlom stoljeću i njegovi rezultati mogu se smatrati zastarjelima, važno bi bilo provesti nova istraživanja iz ovog područja i utvrditi postoji li razlika u rezultatima te na koje sve obiteljske odluke utječu djeca danas. S obzirom na spol pokazano je kako ženska djeca pokazuju značajniju ulogu u donošenju obiteljskih odluka, nego muška djeca (Moschis i Mitchell, 1986). Ipak, novije istraživanje pokazuje upravo suprotno, odnosno muška djeca su ta koja imaju značajniju ulogu (Flurry, 2007). Osim što je pokazana njihova uloga u donošenju obiteljskih odluka, dijete ima svoju ulogu u oblikovanju uvjerenja i stavova svojih roditelja. Promjene u stavovima i vrijednostima kod osoba se mogu dogoditi i kada samo razmišljaju ili planiranju roditeljstvo, ili tijekom rane trudnoće o čemu govori istraživanje Pancer i suradnika (2000).

Iz pregleda domaćih istraživanja također se da zaključiti kako djeca svojim ponašanjem i svojim karakteristikama potiču određena ponašanja roditelja i tako oblikuju njihov odnos. Bašić (1990) je provela istraživanje kojim je željela istražiti postoji li određena razlika u odnosu roditelja prema djeci s obzirom na djetetova ponašanja, odnosno moguće poremećaje u ponašanju. Djeca koja ne pokazuju nikakve probleme u ponašanju činila su kontrolnu skupinu, dok su djeca koja pokazuju određene probleme činila eksperimentalnu skupinu. Rezultati istraživanja pokazuju kako u slučajevima kada dijete ne pokazuje nikakve poremećaje, odnosno probleme u ponašanju, roditelji nemaju negativan odnos prema djetetu. Ipak, u drugoj, eksperimentalnoj grupi, pronađena je statistički značajna razlika u negativnom ponašanju roditelja prema djeci te je uočeno da kod djece koja pokazuju probleme u ponašanju postoji i statistički značajan faktor negativnog odnosa roditelja prema njima. Još jedno 'domaće' istraživanje Macuke i suradnica (2023) govori o djetetovoj ulozi u oblikovanju roditelja i njihovog odnosa. Rezultati

kvalitativnog istraživanja koje je za cilj imalo „istražiti osobna iskustva i izazove roditelja djece različite dobi, roditelja djece u ranom i kasnom djetinjstvu, adolescenciji i već 'odrasle djece“ pokazuju kako djeca svojim postojanjem mijenjaju roditelja (Macuka i sur., 2023). Prva tema koja je uočena provedbom kvalitativne tematske analize je percepcija osobnih promjena koje se događaju radi nove uloge roditelja. Promjene se odnose na promjene u prioritetima, promjene u osobnosti novonastalih roditelja kao i povećanje osjećaja straha i briga te se povećala razina percipirane odgovornosti. Još jedna tema koja je izdvojena je promjena u razini zadovoljstva koja se odnosi na promjenu u razini pozitivnih emocija, motivacije kao i osobnog rasta. Treća tema koja se izdvaja odnosi se na povećanu brigu koja je prisutna u preuzimanju roditeljske uloge (Macuka i sur., 2023). Rezultati istraživanja kojeg je provela Petani (2015) pokazuju statistički značajnu razliku u percepciji prihvaćanja s obzirom na spol djeteta. Tako su djevojke izvještavale o značajno većem prihvaćanju od strane majke, dok rezultati pokazuju da mladići doživljavaju značajno veću razinu prihvaćanja od strane oca.

Iz navedenog se može doći do zaključka da dijete svakako ima značajnu ulogu u oblikovanju odnosa s roditeljem i da je u tom smislu aktivno biće te je takav aktivitet važno promicati. Zato je važno i identificirati izvore koje roditelji smatraju relevantnima, odnosno iz kojih usvajaju informacije o roditeljevanju, svome djetetu i njihovom odnosu. Iz prethodnog poglavlja može se zaključiti kako u području informiranja roditelji pridaju značajnu važnost portalima namijenjenim roditeljima te njih vide kao relevantne izvore informacija o roditeljstvu i dječjem razvoju (Madge i O'connor, 2006; Plantin i Danebeck, 2009). Roditelji kao temeljne razloge korištenja raznih medija navode mogućnost jednostavne uporabe, dostupnost te anonimnost (Lupton i sur., 2016; Plantin i Danebeck, 2009). Budući da istraživanja pokazuju koliku značajnost roditelji pridaju web portalima kada je riječ o odnosu njega i djeteta, važno je da ti portali promiču djetetov aktivitet koji se pokazuje kao značajan u oblikovanju toga odnosa. Upravo zbog toga ovo istraživanje ima za cilj analizirati u kojoj mjeri portali namijenjeni roditeljima portretiraju dijete kao aktivno biće koje mijenja i oblikuje svoju okolinu.

5.2. Metoda analize podataka

Metoda koja je odabrana za ovo istraživanje je kvalitativna metoda analize sadržaja. Analiza portala koji su namijenjeni roditeljima provedena je pomoću induktivne tematske analize. Induktivna tematska analiza je „metoda za identificiranje, analiziranje i izvještavanje o uzorcima (temama) unutar podataka“ (Braun i Clarke, 2006, 6). Osnova induktivne tematske analize je oblikovanje kriterija za definiranje kategorija koji su proizašli iz predmeta

istraživanja i teorijskog okvira koji je predstavljen (Mayring, 2000). Kategorije se u induktivnoj tematskoj analizi stvaraju postepeno, tako što će se iščitavati korpus dokumentacije prema kriterijima koji će biti navedeni u sljedećem poglavlju. U ovoj vrsti analize korpus dokumentacije se čita više puta. Prema Elo i Kyngas (2007), induktivna tematska analiza provodi se na način da se u prvom koraku proučavaju podatci, što bi značilo da se zapisuju bilješke tijekom iščitavanja korištenih materijala koje će činiti detektirani članci na portalima namijenjenim roditeljima. Drugi korak je ručno generiranje inicijalnih kodova te grupiranje kodova koji su definirani. Zatim slijedi distanciranje koje je važno da bi se izbjegla nepotpuna analiza podataka. Distanciranje nije korak induktivne tematske analize, nego je korak koji je preuzet od autora Bengtssonova (2016), a smatra se važnim u samom procesu analize podataka. Nakon što su provedena ova tri koraka, slijedi izbacivanje podataka koji nisu relevantni za ovo istraživanje te oblikovanje početnih tema. Dakle, unutar skupova podataka identificirat će se njihova značenja te prema tome odrediti početne teme koje će se dalje kroz analizu mijenjati u smislu preimenovanja ili izbacivanja određenih tema koje se ne čine relevantne. Prednost induktivne tematske analize, odnosno razlog njenog odabira jest taj što se kategorije koje su izdvojene oblikuju direktno iz korpusa dokumentacije koji je proučavan. Prednost je upravo ta veza s korpusom dokumentacije koji čini empirijski materijal i onda se na temelju tog materijala obavlja proučavanje. Također, važno je reći da kod ovakvog pristupa na oblikovanje kategorija i tema ne utječu prethodno osmišljene kategorije i teme (Hsieh i Shannon, 2005).

5.3. Korpus dokumentacije

Kao što je navedeno u cilju istraživanja, uzorak, odnosno korpus dokumentacije, koji će biti proučavan u ovom istraživanju su portali namijenjeni roditeljima. Na internetskim stranicama www.hrportali.com pronađen je popis svih hrvatskih portala, a onda izdvojeni oni koji su namijenjeni roditeljima. Postupak je napravljen filtracijom portala prema nazivima, odnosno fokus je bio na tome da portali u sebi sadrže sintagmu portal za roditelje ili da u svom nazivu imaju riječi *roditelj*, *otac*, *majka*, *obitelj*, *dijete*. Portali koji odgovaraju navedenom su: miss7mama.hr, Roda.hr, Roditelji.hr, Ringeraja.hr, Mojedijete.com te Obitelj.hr. Idući korak je bio izdvojiti one portale koji su najrelevantniji, odnosno one koje roditelji najviše koriste u informiranju. Upravo zbog toga kao kriterij za odabir najrelevantnijih portala korišten je broj pratitelja na Facebook društvenoj mreži. Navedeni kriterij opravdan je upravo radi velikog broja ljudi koji se koristi ovom društvenom mrežom. Prema analizi broja pratitelja na Facebook stranici jasno se vidi koji portali su najposjećeniji i najčitaniji. Tako je portal miss7mama.hr

izdvojen kao najposjećeniji s brojem pratitelja od preko sto pedeset tisuća. Portal Roda.hr oko osamdeset tisuća pratitelja, a portal Roditelji.hr nešto iznad pedeset tisuća. Portal Ringeraja.hr broji dvanaest tisuća pratitelja, Mojedijete.com oko deset tisuća pratitelja, a portal Obitelj.hr svega dvije tisuće pratitelja. Kako je vidljiva značajna razlika u broju pratitelja između prva tri spomenuta portala i portala Ringeraja.hr, Mojedijete.com i Obitelj.hr, ta tri portala će se ukloniti iz analize te će se analizirati portali miss7Mama, Roda.hr i Roditelji.hr.

Analizirat će se članci na portalima koji su objavljeni unazad četiri godine kako bi se obuhvatilo i razdoblje prije pandemije COVID-19 jer je veliki broj članaka objavljenih u 2020. i 2021. godini vezan upravo za roditeljstvo u razdoblju pandemije, što je izdvojen događaj koji nam ne može pružiti neku širu sliku stanja, odnosno promicanja djetetova aktiviteta kroz portale namijenjene roditeljima. Dakle, analiza članaka će obuhvatiti razdoblje od 15. srpnja 2019. do 15. srpnja 2023. Iz analize će se izostaviti članci koji nisu relevantni za temu ovog istraživanja, odnosno oni članci koji ne govore o djetetovom aktivitetu i odnosu roditelja i djeteta, nego se odnose na neke specifične teme poput: savjeti za dojenje i tijek trudnoće, savjeti o dohrani, moguće opasne igračke za djecu, zaštita djece od zaraznih bolesti, najljepša imena za djecu i slično. Članci su izostavljeni prema naslovima, dakle ako se naslov članka odnosio na neku specifičnu temu, poput već navedenih tema, takvi članci se nisu čitali niti uzimali u analizu.

Portali koji su odabrani sadrže sljedeće rubrike:

- Miss7mama: Trudnoća, Beba, Vrtić, Školarci, Roditelji, Forum.
- Roda.hr: (Ne)plodnost, Trudnoća, Porod, Dojenje, Djeca, Roditeljstvo, Prava.
- Roditelji.hr: Želim bebu, Trudnoća, Život s bebom, Odgoj, Zdravlje i prehrana, Pitaj stručnjaka, Za mame i tate

Dakle, tematska analiza podataka je obuhvatila one članke koji se nalaze u rubrikama koje sadrže riječ dijete ili sličnu inačicu (Beba, Školarci, Djeca, Život s bebom) te one rubrike koje se vežu za područje djelovanja djetetova aktiviteta (Odgoj, Vrtić, Roditelji, Roditeljstvo, Prava, Za mame i tate). Ove rubrike su odabrane jer se pokazuju kao najrelevantnije u odgovaranju na cilj istraživanja iz razloga što se bave djetetom i njegovom ulogom u oblikovanju odnosa s roditeljem. Nakon što su odabrane rubrike koje će biti uzete u analizu, analizirani su članci unutar rubrika. Analiza je obuhvatila članke iz vremenskog razdoblja koje je prethodno navedeno. Ovaj korak odnosio se na pregledavanje i izdvajanje članaka prema njihovim naslovima. Sa svakog portala i svake rubrike izdvojeni su i zabilježeni članci koji prema svom naslovu potencijalno govore o djetetovom aktivitetu. U ovom koraku uklonjeni su oni članci koji za temu istraživanja nisu relevantni, odnosno koji prema svom naslovu ne govore o

djetetovom aktivitetu, što je jasno vidljivo. Primjerice, veliki broj članaka sadrži u svom naslovu teme poput: gdje kupiti školski pribor za školarce, tehnike dojenja, najbolje autosjedalice za djecu, koliko često treba mijenjati pelene djetetu i slično, te su upravo takvi članci uklonjeni iz analize. Idući korak odnosio se na iščitavanje članaka koji su izdvojeni. Iščitavanjem selektiranih članaka uklonjeno je još nekoliko jer svojim sadržajem ne govore o djetetovom aktivitetu te je konačan broj članaka koji je uzet za analizu iznosio 108 članaka. Prilikom izrade nacrtu istraživanja te određivanja korpusa dokumentacije, obavljene su konzultacije s Povjerenstvom za etičnost Odsjeka za Pedagogiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s obzirom da točni naslovi članaka, kao ni autori članaka neće biti otkriveni u radu te je odlučeno da u tom slučaju procjena nije potrebna. Upravo radi toga neće se navoditi točni naslovi članaka zbog otkrivanja i njegovog autora, već će se podaci analizirati grupno s navođenjem portala te rubrike od kuda su određeni podaci uzeti. Ipak, popis svih članaka koji je korišten u analizi dostupan je na zahtjev. Nazivi analiziranih portala i njihovih rubrika s kraticama nalaze se u Prilogu 1.

6. Rezultati i rasprava

Tematskom analizom, čiji su koraci opisani u prethodnom poglavlju, definirale su se četiri teme kojima se može objasniti konstrukcija djetetova aktiviteta, odnosno odrediti područja djelovanja djetetova aktiviteta, a to su: manifestacija djetetova aktiviteta kroz njegova prava, promjene u životu osobe (roditelja), manifestacija djetetova aktiviteta kroz obiteljsku dinamiku te partnerstvo roditelja i škole/vrtića. Ove četiri teme su odabrane jer su bile najsadržajnije, odnosno na temelju analiziranih članaka i definiranih kodova bilo je moguće napraviti dovoljno sadržajnu analizu djetetova aktiviteta kroz ove teme. Postojale su još neke teme koje su se možda mogle izdvojiti, ali nisu nudile dovoljno sadržaja da bi se mogla napraviti analiza te izvesti određeni zaključci. Primjerice, nekoliko članaka odnosi se na djetetovu sigurnost, odnosno potrebu mijenjanja fizičkog prostora (kao što su kuća, vrtić ili auto) radi djetetove sigurnosti te radi prilagođavanja istog prostora djetetovim potrebama.

6.1. Manifestacija djetetova aktiviteta kroz njegova prava

Aktivitet djeteta kroz njegova prava odnosi se na analizu njegova aktiviteta kroz njegova politička prava koja je zadobio samim rođenjem. Dakle, ova tema se odnosi na shvaćanje djeteta kao aktivnog sudionika na političkoj i društvenoj razini u smislu njegovih prava te je pružena analiza uloge njegovih političkih prava u oblikovanju njegove zajednice.

Portal Roda.hr je jedini od tri navedena koji su uzeti u analizu jer sadrži rubriku koja je posvećena isključivo pravima djeteta. Na portalu Roditelji.hr u rubrici „Za mame i tate“ također se spominju prava djeteta, odnosno ono što ona jesu:

RMT: „Dijete ima pravo na igru. Dijete ima pravo na život, odgovarajući standard, ljubav, zaštitu, prehranu (...). Sva su prava međusobno povezana i sva su jednako važna“

MMŠ: „Priznavanjem prava djeteta dovodi do mogućnosti stvaranja kvalitetnijih odnosa između roditelja i djece, ali i djece i drugih odraslih, zasnovanih na međusobnom poštovanju“

MMR: „Prava djece određena su Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, koja je usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda...“

MMR: „Prava sadržana u Konvenciji temelje se na četiri opća načela koja se odnose na svako dijete, bez iznimke: (...) 1. prava preživljavanja, (...), 2. razvojna prava, (...), 3. zaštitna prava, (...), 3. prava sudjelovanja“

U okviru prava djeteta spominju se i djetetove odgovornosti. Članci na navedenim portalima nastoje pružiti objašnjenje odnosa dječjih prava i njegovih odgovornosti. Sadržaj članaka želi reći kako svako pravo koje dijete ima uz sebe donosi i određene odgovornosti koje se postavljaju djetetu i koje dijete treba izvršavati:

MMS: „Povezivanje prava i odgovornosti u dječjoj dobi najviše se stječe u svakodnevnim životnim situacijama, odnosno kroz svakodnevni život, kroz modele ponašanja, posebno primjere međusobnih odnosa, usvajanje navika i učenje pozitivnih modela ponašanja u obitelji, vrtiću, školi“

MMS: „Imaš pravo na ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu. Imaš odgovornosti ne bacati papiriće u okoliš“

MMS: „Nikome nije dozvoljeno kažnjavati te na okrutan ili štetan način. Imaš odgovornost lijepo postupati prema svojim prijateljima i odraslima, upravo na onakav način na koji bi htio da se oni odnose prema tebi“

Navedeni članci obraćaju se upravo djeci. Budući da se članci nalaze na portalima koji su namijenjeni roditeljima, svakako možemo reći da je ova činjenica zanimljiva. Je li onda pretpostavka ovakvih članaka, koji se prema formi pisanja obraćaju djeci, da će roditelji biti ti koji će ovaj sadržaj prenijeti svojoj djeci? Nameće li se ovakvim oblikom pisanja roditeljima da upoznaju djecu s njihovim pravima i odgovornostima? Ako djeca ne čitaju ove portale, onda je odgovor svakako da. Roditelji su ti koji imaju dužnost, u prvom redu, upoznati djecu sa svim pravima koja oni imaju.

Iz analize časopisa može se zaključiti kako ne postoji velik broj sadržaja koji dječjim pravima i njihovom provođenju pristupa iz kritičke perspektive. Odnosno, većina članaka iznosi definicije, podjele dječjih prava, što ona sve obuhvaćaju, koje su odgovornosti drugih aktera koji su u odnosu s djetetom te koje su odgovornosti samog djeteta. Ipak, malen broj članaka govori o stvarnom stanju, odnosno promiču li se i poštuju li se prava djeteta i interes svakog djeteta u praksi u Republici Hrvatskoj te koji su primjeri te prakse. Vidljivo je kako se prava djeteta često krše kroz različita područja: MMR: „(...) uočavamo niz slabosti u ostvarivanju zaštite djece od raznih oblika nasilja, u osiguravanju prava djece na sudjelovanje u društvu i

uvažavanje njihovog mišljenja, u zaštiti djece od manipulativnih postupaka roditelja tijekom konfliktnih razvoda, ali i u pristupu kvalitetnim uslugama za djecu – u području obrazovanja, zaštite zdravlja, slobodnog vremena, bavljenja sportskim i kulturnim aktivnostima“. Tako jedan od članaka govori o zanemarivanju prava, odnosno interesa djece rane i predškolske dobi:

MMV: „U izradi Nacionalnog plana za razvoj sustava obrazovanja nema niti jedna osoba koja dolazi iz ranog i predškolskog obrazovanja te zastupa interese djece rane i predškolske dobi, ističu iz udruge SIDRO“

MMV: „Još uvijek rade prema pravilnicima iz 1997., a ministar i dalje zanemaruje sudjelovanje odgojitelja u stvaranju plana obrazovanja“

Također, još jedno područje gdje se uviđa da se prava djeteta često krše jesu društvene mreže. Nekoliko članaka posvećeno je opasnosti objavljivanja djetetovih osobnih podataka i fotografija na društvenim mrežama te čak govore o stavovima djeteta prema navedenom:

MMR: „Drugim riječima, djeca ne žele da roditelji objavljuju slike njih kako spavaju u autu ili da pišu o njihovim frustracijama i o obiteljskim prepirkama“

RMT: „Istraživanja pokazuju da bi do 2030. većina slučajeva prijevare vezanih uz krađu identiteta djece mogla biti uzrokovana 'sharentingom', odnosno roditeljskim objavama fotografija i video snimaka njihove djece“

MMR: „Oko tri puta više djece nego roditelja smatra da trebaju postojati pravila o tome što roditelji dijele na društvenim mrežama“

MMR: „Mnogi, ako ne i većina roditelja, objavljuje slike svog novorođenčeta na internetu u roku od sat vremena nakon rođenja“

Ipak, nekoliko članaka ima pozitivnu konotaciju, odnosno govore o primjeru dobre prakse gdje su djeca uključena u donošenje odluka o vlastitom dobru. Tako se na portalu Miss7mama u rubrici Školarci moglo naići na članak koji govori o projektu pojedinih gradova u Republici Hrvatskoj koji je za cilj imao povećati participaciju djece u donošenju odluka na lokalnoj razini koje se tiču upravo njih. U članku stoji kako su djeca dala razne odgovore i rado sudjelovala u predlaganju promjena unutar njihova mjesta, a promjene su se odnosile na izgradnju vrtića, kazališta, parkova i slično.

Zaključno o diskursu djetetova aktiviteta, kroz njegova prava možemo uvidjeti koliko su ona važna, odnosno koliko su istaknuta na portalima namijenjenim roditeljima. Ova činjenica je

vrlo važna jer se djetetov aktivitet kroz njegova prava uvijek mora isticati. Vidljivo je kako njegova prava oblikuju njegovu okolinu, odnosno postavljaju zahtjeve i roditeljima i odgajateljima i državi u vidu uključenosti u konstruiranje svoje okoline. Nažalost, nije spomenuto više primjera dobre prakse gdje su djeca uključena u oblikovanje okoline i donošenje odluka o njihovoj dobrobiti i razvoju, stoga je važno promicati i taj aspekt. Nije dovoljno samo poštivati prava djeteta u smislu zaštite, obrazovanja i sigurnosti, već je važno dopustiti djeci da budu sudjelujući građani, što je također jedno od njihovih prava.

6.2. Promjene u životu osobe (roditelja)

Ova tema odnosi se na djetetovu ulogu u mijenjanju života osobe, odnosno novonastalog roditelja. Dakle, tema se odnosi na utvrđivanje svih promjena koje se događaju kod roditelja nakon dobivanja djeteta, što mogu biti fizičke promjene, psihičke promjene, promjene u navikama i stilu života. Tema je izdvojena kao relevantna jer prema analiziranim člancima postoji niz promjena koje zahvaćaju osobu dolaskom djeteta na više razina te su istaknute upravo radi mogućnosti pripreme na iste.

Prema analiziranim člancima vidljivo je kako se dolaskom djeteta mnogo stvari u životu osobe, sada roditelja, mijenja. Te promjene odnose se na fizičko, mentalno te duhovno stanje osobe kao i na mijenjanje stavova osobe, odnosno njegovih uvjerenja i navika. Postoji veliki broj članaka koji upravo opisuju navedene promjene. Svakako je ta činjenica pozitivna jer novog roditelja priprema na dolazak djeteta, ne samo informirajući ga o djetetu, nego i o njemu samome – odnosno o promjenama koje će se dogoditi u njegovom životu dolaskom djeteta. Osim što se spominju fizičke, fiziološke i psihičke promjene, dolaskom djeteta osoba postaje roditelj i time dobiva i određena roditeljska prava koja prije nije posjedovala. Ista prava se onda mijenjaju i dolaskom svakog novog djeteta.

U području promjene prava osobe možemo uvidjeti sljedeće. Prema analizi članaka uviđa se kako s obzirom na djetetova prava koja su navedena te s kojima se svako dijete rađa i koja uvijek trebaju biti zadovoljena, proizlaze dužnosti roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova. Dakle, diskurs aktiviteta djeteta kroz njegova prava oblikuje te postavlja dužnosti njegovoj okolini, a posebno primarnom socijalnom kontekstu – njegovoj obitelji:

RMT: „Dužnost roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova je pružiti djetetu zaštitu, njegu, odgoj i obrazovanje“

MMR: „(...) jer put do ostvarenja dječjih prava počinje od pojedinaca, bili to roditelji, skrbnici, susjedi, bake i djedovi, stručnjaci, novinari, liječnici, odgojitelji, učitelji ili donositelji odluka“

RMT: „Dječja prava nas podučavaju i podsjećaju da moramo razmisliti što je najbolje za dijete u nekoj situaciji, što je presudno za njegov život, razvoj i zaštitu od patnje“

Osim što dijete svojim postojanjem zahtjeva od roditelja da se pridržava određenih prava, ono postavlja i nova prava za svoje roditelje. Prema analizi članaka vidljivo je kako dijete ima medijacijsku ulogu u oblikovanju prava za svoje roditelje, odnosno dijete je predstavljeno kao biće koje svojim postojanjem mijenja roditelje i u području njihovih ljudskih i građanskih prava. Ovakva prava najviše se odnose na određene novčane potpore, godišnje odmore, roditeljne dopuste i slično.

MMR: „Povećavaju se i novčane potpore zaposlenih i samozaposlenih roditelja koji koriste roditeljski dopust u trajanju od 30 mjeseci, za rođene blizance, treće i svako sljedeće dijete odnosno korisnika koji koriste roditeljski dopust u preostalom dijelu roditeljskog dopusta“

RP: „Od kolovoza 2022. u Hrvatskoj očevi imaju pravo na očinski dopust“

MMR: „Prema podacima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, u 2021. godini bilo je ukupno 5.064 korisnika prava na dopust za njegu djeteta do navršene 8. godine djetetova života, 2.113 korisnika prava na dopust za njegu djeteta do navršene 8. godine života koji pravo koristi kao pravo na rad s polovicom punog radnog vremena te 117 korisnika prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta“

RP: „Pravo na korištenje „starog“ godišnjeg odmora nakon dopusta po osnovi roditeljstva“

MMB: „U službenom glasniku Grada Zagreba objavljena je Odluka o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta kojom su utvrđeni uvjeti, visina novčane pomoći, način ostvarivanja i korištenja prava na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta“

Dakle, iz navedenog je vidljivo kako dolaskom djeteta, odnosno postajanjem roditeljem osoba zadobiva određena prava, ali i dužnosti, koja nije imala prije, nego su ona uvjetovana djetetovim aktivitetom. Dijete aktivno oblikuje prava roditelja u državi, kao što je u ovom slučaju Republika Hrvatska.

Osim navedenog, članci na portalima povezuju dijete s fizičkim i psihičkim promjenama kod osobe, odnosno roditelja. Tako se navodi da se dolaskom djeteta događaju fizičke promjene u pogledu izgleda tijela, kao i hormonalne promjene te dolazi do emocionalnih promjena i psihičkog stanja općenito. Naravno, najviše fizičkih promjena događa se kod žena – uslijed trudnoće, zatim poroda i dojenja. Promjene u težini, izgledu grudi i bradavica, promjene na koži kao i ispadanje kose navode se kao učestale u razdoblju nakon rođenja djeteta.

RŽB: „Ako dojite prvi put, na putu do sretnog dojenja presrest će vas neki distraktori, a najčešći su bolne i ispucale bradavice“

MMR: „To što se tvoj trbuh nije odmah smanjio nakon porođaja, ne treba te čuditi ili zabrinjavati. Rijetko koja žena, čak i ako je bila u vrhunskoj formi, odmah poslije bebina rođenja vrati prijašnji izgled. Ne očekuj čudotvorne rezultate mazanjem kremama ili pretjerivanjem s tjelesnom aktivnošću, pogotovo u prvim danima kada se još niste potpuno oporavili od poroda“

Ono što se navodi kao važno uslijed ovih promjena je podrška partnera. Dolaskom djeteta potrebna je još i veća podrška partnera jednog prema drugome. Što se tiče muškaraca, članci navode kako nakon dolaska bebe kod muškaraca dolazi do promjene u hormonima, odnosno znatno pada razina testosterona, a to posljedično utječe na njihovo ponašanje u pogledu emocija – nježniji su i pažljiviji. Psihičko stanje osobe se dolaskom djeteta također mijenja. Često se spominju depresivnost, anksioznost te emocionalna nestabilnost koje proizlaze iz neispavanosti, zanemarivanja sebe i svojih potreba te žrtvovanje privatnosti i svega ostalog radi dolaska djeteta.

MMR: „Počinjete imati problema s nedostatkom sna, promjenama u odnosu, nosite se s novim rasporedima, novim odgovornostima te brinete o novorođenčetu cijeli dan“

MMR: „Intenzivno majčinstvo može negativno utjecati na psihičko zdravlje majki“

MMR: „Svaka peta žena suočava se s psihičkim teškoćama u trudnoći ili nakon porođaja“

Navedene teškoće s kojima se majke susreću dolaskom djeteta mogu se objasniti i istraživanjem Moehlera i suradnika (2006) koje govori kako majke koje se susreću s brojnim izazovima koje pred njih postavlja dijete te kada dijete smatraju neprilagodljivim češće će doživjeti depresivne simptome ili će pokazati povećanu majčinsku patnju.

Također, djetetov aktivitet je vidljiv u promjeni uvjerenja osobe. Najviše se navodi kako roditelji mijenjaju svoje stavove i uvjerenja dolaskom djeteta, dozvoljavaju i prakticiraju određene metode za koje su smatrali da ih nikada neće dozvoliti. Promjene u uvjerenjima najčešće se odnose na spavanje djeteta u bračnom krevetu, vikanje na dijete, kažnjavanje djeteta te popuštanje djetetu i dosljednost u odgoju.

RMT: „Neki prioriteti u životu su se promijenili. Dobili smo novu životnu ulogu – roditelja – u kojoj je potrebno snalaženje i upoznavanje samoga sebe u nekim drugim okolnostima“

RMT: „Često si u svojoj glavi složimo sliku djeteta kakvo želimo i točno znamo kako ćemo odgajati dijete, a onda u praksi i svakodnevnom životu to baš i nije tako“

RMT: „Jedan sjajan primjer je moja prijateljica. Kad je bila trudna, čitala je knjige o odgoju i tako se pripremala za odgoj djeteta. Već tada je donijela odluke da ona neće vikati na svoje dijete, da ga neće ucjenjivati. Bila je uvjerenjena u činjenicu da njezino dijete neće spavati s njom u krevetu, a onda, nakon nekoliko mjeseci mi je rekla da sve što je govorila da neće raditi, sada radi“

Navedeni primjeri koji prikazuju rezultate ovog istraživanja mogu se povezati i s rezultatima iz istraživanja Pancer i suradnika iz 2000. godine koji govore o tome kako su promjene u stavovima i vrijednostima česte s dolaskom djeteta te da se te promjene mogu dogoditi i kada osobe samo razmišljaju ili planiraju roditeljstvo. Također, Pećnik i suradnici (2009) u svom istraživanju navode kako je baš djetetov aktivitet ključan u oblikovanju roditeljskih uvjerenja.

Navodi se i kako dolazak djeteta u čestim slučajevima udaljava osobu od određenih navika koje je dotada imala, hobija te ritma života općenito. Tako se dolaskom novorođenčeta, kod žena koje doje, mijenja prehrana te se određuju namirnice koje je potrebno izbjegavati. Prehranu potrebno prilagoditi djetetu i onome što njemu odgovara; RMT: „Ako primijetite da je beba uznemirena nakon što ste jeli neku vrstu hrane, na neko je vrijeme izbacite pa promatrajte reakciju djeteta“. Navodi se kako se ritam života potpuno mijenja te taj ritam ovisi o navikama djeteta. Spominje se specifičan raspored spavanja i hranjenja djeteta koji onda od roditelja zahtjeva da se prilagodi tom ritmu, a isto tako on se može i mijenjati, stoga je potrebno uvijek se prilagođavati istom:

RŽB: „Važan je specifičan raspored spavanja i hranjenja koji se kroz razdoblja može mijenjati“

Osim toga hobiji poput putovanja postaju teže izvedivi, odnosno potrebne su veće prilagodbe koje dijete zahtjeva, ali ne samo u putovanjima nego i općenito u obavljanjima bilo kakvih zadataka:

MMR: „Teško je obaviti najjednostavnije zadatke kada je uplakano dijete u blizini“

RMT: „Sasvim malene, tek rođene bebe, ne bi trebalo voditi na put. Beba bi za prvo putovanje trebala imati barem tri mjeseca“

MMR: „Ako putujemo s kontinenta na more s malom bebom, preporučujem da se izbjegnemo mjeseci kada su velike vrućine i velike gužve (...) Na put krećite u ranim jutarnjim satima (...) Ako je put duži, povremeno zastanite, čak i nekoliko puta ako treba, kako bi stavili bebu na svježi zrak“

Mijenjaju se i navike osobe te dolaskom djeteta osoba donosi niz odluka kakav roditelj želi biti, primorana je mijenjati određena ponašanja i potpuno se prilagoditi dolasku novog bića:

RR: „Mnoge stvari treba uzeti u obzir kada postajete novi tata; svakim danom gradite jedan od najvažnijih odnosa, onaj sa svojim djetetom, a trebate razmišljati i o sebi – kakav tata i partner želite biti, te sudjelujete u stvaranju novog odnosa s partnericom, onog koji uključuje intenzivnu brigu o novom biću, što zna biti izazovno“

Važno je spomenuti kako i značajan broj članaka govori o dobrobitima koje ima dolazak djeteta na osobu. Navodi se kako djeca mogu pozitivno utjecati na zdravlje osoba, osjećaj ispunjenosti i sreće i da zapravo produljuju životni vijek roditelja.

MMR: „Naime, dvoje djece može imati ogroman utjecaj na život roditelja. Novo istraživanje pokazalo je da je broj djece povezan s dugovječnošću roditelja. Analizirajući muškarce i žene rođene između 1911. i 1925. i njihovu djecu, došli su do zaključka da će, zbog podrške sinova i kćeri, stres kod roditelja u starijim godinama života vjerojatno biti niži, što će dovesti do duljeg života“

MMR: „Studija je otkrila da očevi koji imaju kćeri žive dulje, a što više kćeri imaju, žive dulje“

Zaključno, analizom članaka vidljivo je da dijete ima ulogu u životu svoga roditelja, odnosno oblikuje ga. U teorijskom dijelu navedeno je kako većina istraživanja odnos roditelja i djeteta promatra upravo iz smjera roditelj – dijete te istražuju kako karakteristike roditelja i njegova

aktivnost utječu na ishode samog djeteta. Ipak, ovdje je vidljivo koliko promjena za sobom povlači dolazak djeteta u životu osobe, stoga je važno i dalje taj odnos promatrati ciklički.

6.3. Manifestacija djetetova aktiviteta kroz obiteljsku dinamiku

Konstrukt djetetova aktiviteta možda se može čak najbolje opisati i razumjeti kroz dinamiku obitelji. Upravo zbog toga, ova tema se odnosi na ulogu djetetova aktiviteta unutar obitelji. Kroz temu je ponuđena analiza uloge djetetova aktiviteta kroz obiteljsku dinamiku, odnosno kako dijete svojim karakteristikama koje ga čine aktivnim bićem mijenja i oblikuje odnose unutar obitelji, kao što su odnosi njegovih roditelja, odnosi roditelja s drugom djecom te kako mijenja i oblikuje funkcioniranje obitelji u smislu donošenja odluka ili odabira roditeljskih odgojnih stilova. Dakle, ova tema se ne odnosi isključivo na specifične promjene u životu pojedinca, kao što je analizirano prethodnom temom, nego se odnosi na djetetovu ulogu u oblikovanju cjelokupnog obiteljskog funkcioniranja i određivanja dinamike obitelji. Analizom članaka vidljivo je da dijete svim svojim karakteristikama oblikuje obiteljsku dinamiku te odnose unutar obitelji, kao što su partnerski odnosi njegovih roditelja, odnose među braćom i sestrama, odnose roditelja s drugom djecom, donošenje obiteljskih odluka, odabir odgojnih postupaka i slično. Na portalima koji su analizirani može se uočiti značajna količina članaka koji su upravo posvećeni partnerskim odnosima, odnosno djetetovoj medijacijskoj ulozi u tom odnosu. Navodi se kako partnerski odnosi najčešće, barem u početku, pate radi dolaska djeteta, a iz MMR može se iščitati „Prvi mjeseci nakon rođenja, većinom su posvećeni djetetu. Ono postaje središte zbivanja. Tako i treba biti! Naći vremena za partnerstvo tada je prilično teško“. Navode se problemi u braku u vidu komunikacije i intimnih odnosa pri čemu se govori o smanjenoj seksualnoj želji i kod žena i kod muškaraca nakon dolaska djeteta. U komunikaciji dolazi do čestih svađa i predbacivanja oko brige za dijete.

MMR: „Prelazak s uloge supruga i supruge na „dužnosti“ mame i tate, radikalno mijenja vaš život, kao i vaš identitet. U kombinaciji s radnim obavezama i usuglašavanjem s partnerom o tome kako odgajati dijete, emotivni život zaista može trpjeti“

MMR: „Neki se parovi stalno prepiru zbog svojih obaveza i jedan drugome nabrajaju što su sve napravili tijekom dana“

RZM: „Neki prioriteti u životu su se promijenili. Dobili smo novu životnu ulogu – roditelja – u kojoj je potrebno snalaženje i upoznavanje samoga sebe u nekim drugim okolnostima“

MMR: „Neki parovi osjećat će bliskost i povezanost cijelo vrijeme, dok će nekim parovima, nakon rođenja djeteta, trebati određeno vrijeme da ju ponovo uspostave“

MMB: „Kombinacija nedostatka sna, promjene dinamike između vas i vašeg partnera, a možda i nekih problema s vlastitim tijelom uz shvaćanje kako se trbuh neće poravnati sam od sebe, ne stvara baš plodno tlo za neko seksi raspoloženje“

Iz ovih primjera vidljivo je da dijete ima medijacijsku ulogu u oblikovanju odnosa svojih roditelja. Promjene koje se događaju u odnosima, kako je vidljivo u člancima, većinom imaju neku negativnu konotaciju. Odnosno, promjene se odnose na različite probleme koji se pojavljuju u partnerskom odnosu u vidu komunikacije, podjele uloga i intimnih odnosa. Važno je stoga na ovakvim portalima promicati diskurs djetetovog aktiviteta kroz obiteljsku dinamiku, odnosno upoznati roditelje sa svim promjenama koje će se događati radi lakše prilagodbe na iste. Dakle, potrebno je pripremiti i jednog i drugog partnera da će se promjene dogoditi, odnosno da osoba vjerojatno neće ostati u svim aspektima ista. Prethodno poglavlje upravo i govori o tome kako se dolaskom djeteta osoba znatno mijenja, kako u fizičkom tako i u psihičkom pogledu.

Česte debate u člancima odnose se na djetetovo spavanje s roditeljima u krevetu. Debatira se o tome utječe li ono loše na odnos između partnera ili ga može poboljšati. Tako se ističe da su neki roditelji protiv toga iz razloga što djetetovo spavanje u bračnom krevetu utječe na privatnost, miran san i intimu. Ipak, negdje se navodi kako se u slučaju zaposlenih roditelja, bliskost koja izostaje tijekom dana, može biti nadoknađena zajedničkim spavanjem.

MMR: „Zajedničko spavanje ne bi smjelo uništavati ničiji brak. Ako ga uništava, vjerojatno postoje puno dublji problemi od samog spavanja“

U vidu partnerskih odnosa jedna tema koja se nazire je i djetetova uloga u razvodu braka. Najviše članaka govori o tome kako se osobe, iako su u nesretnom braku, teže odlučuju za razvod od svog partnera/partnerice ukoliko imaju zajedničko dijete, tako RMT kaže: „Ostali smo u braku radi djece“.

RMT: „Ono što roditeljima odmaže u bržem oporavku je okrivljavanje partnera, samookrivljavanje, inzistiranje na povratku na staro, strah od nepoznatog i novog, strah od samoće, nisko samopouzdanje i strahovanje za dijete“

RMT: „Tako će rečenica 'Ja bih tatu/mamu' pogoditi najdublje kutke srca jer će roditelj misliti da je nešto dužan, da je kriv što drugog roditelja nema, da je dijete emocionalno zaključeno, da treba spašavati i nadomještati ulogu drugog roditelja“

MMR: „To je najteža stvar u donošenju odluke o razvodu nakon što ste dobili djecu: zahtijeva mnogo više razmišljanja i samorefleksije nego što je odluka o braku vjerojatno ikada zahtijevala. Za razliku od braka, posljedice nisu odmah jasne“

Navedeni primjeri pokazuju da je odluka o razvodu mnogo teža i osjetljivija kada partneri imaju djecu, što bi značilo da prisutnost djeteta svakako ima ulogu u odlučivanju njegovih roditelja. Njegova uloga u donošenju odluka ne odnosi se samo na velike odluke poput razvoda, nego je njegova uloga u donošenju obiteljskih odluka vidljiva kroz svakodnevni život. Tako članci govore o tome kako dijete ima značajnu ulogu u donošenju odluka poput koja glazba će se svirati u autu, na koji način će se urediti dječja soba, kamo se ide na odmor, što će se gledati na televiziji i slično.

MMV: „No, ova je anketa pokazala da 89 posto roditelja smatra važnima da njihova djeca imaju pravo glasa u obiteljskim stvarima. Više od polovice (54 posto) smatra da to djecu čini neovisnijom, dok 52 posto smatra da se zbog toga osjećaju kao ravnopravni članovi kućanstva“

MMV: „Međutim, naše donošenje odluka za djecu ne dopušta im da se osjećaju osnaženo, niti ih priprema na odrasli život. Moć malog izbora može imati itekako velik utjecaj“

Osim navedenih područja, dijete oblikuje obiteljsku dinamiku i kroz donošenje odluka o drugom djetetu te općenito o odnosu s drugim djetetom. Postoje dvije strane koje se navode - prva je da dolazak mlađeg djeteta utječe na odnos sa starijim djetetom i općenito na starije dijete. Navodi se kako se od starijeg djeteta očekuju zrela ponašanja, popuštanje u odnosu s mlađim bratom ili sestrom,

RO: „*Daj mu malo svoju pernicu. Ajde poslije ćeš crtati, vidiš da se on sad hoće igrati s tobom.* Starije dijete u službi mlađeg?“

MMŠ: „Stoga je potrebno podvući crtu i odrediti u kojoj količini i na koji način tvoje starije dijete treba pomagati, a da bi ono i dalje ostalo dijete, a ne da se ponaša kao drugi roditelj“

RMT: „Dolazak mlađeg brata znači da zauzima maminu pažnju“

Druga strana pak govori o tome kako se kod majki dolaskom drugog djeteta javlja naklonost prvom djetetu i tako drugo dijete oblikuje odnos majke i starijeg djeteta. Objašnjenja koja se navode su da majke dolaskom drugog djeteta osjećaju strah za starije dijete. Smatraju da će starije dijete osjetiti manjak ljubavi i pažnje jer je dobilo brata ili sestru te upravo iz tog straha starijem djetetu dopuštaju određena ponašanja koja prije nisu bila dopuštena. Također, osim na odnose s drugim djetetom, dijete ima ulogu i u odlučivanju kada će se roditelji odlučiti na drugo dijete te se navodi kako je za to najidealnije razdoblje kada je dijete staro oko četiri godine.

U nekim člancima se debatira o dobrobiti donošenja odluka od strane djece. Navode kako dječje donošenje odluka može odlaziti u krajnost te da „djeca jednostavno ne mogu odlučivati o velikim i važnim stvarima u obitelji“ (MMV) te da je potrebno pronaći određenu ravnotežu u donošenju odluka. Nastavno na razvod braka roditelja, može se zaključiti da djeca ne mogu odlučiti o tako velikoj i važnoj stvari vezanu uz to hoće li se njegovi roditelji rastati ili ne, ali bez obzira što ono ne izražava mišljenje o tome, ili se bar njegovo mišljenje ne uzima kao ono konačno, ono samim svojim postojanjem ima ulogu u donošenju te odluke.

MMV: „Zapravo ovakav način sudjelovanja djece u odlukama nije uopće loš, sve dok djeca ne postanu glavni donositelji odluka i dok se njihove odluke ipak preispitaju. Tada postaju problem. Kao što smo već spomenuli, rješenje je u ravnoteži“

Također, navodi se kako je ključ uspješnog odnosa između roditelja i djece upravo uključivanje djeteta u proces odgoja, postavljanje djeteta kao aktivnog sudionika tog procesa:

MMR: „Razvijanjem integracije razvijamo odnos s djetetom što utječe na naš odgoj. Tako, od rođenja njegujemo odnos s djetetom i primjenjujemo tehnike pomoću kojih ćemo se približiti djetetu i pomoću kojih će dijete razumjeti samoga sebe, ono će tako i odrastati“

MMR: „Veća djeca ponudom izbora osjećaju se uključenima u donošenje odluka i dobivaju na moći što je za njihov uzrast vrlo važno“

Kada je riječ o obiteljskoj dinamici, također se može iščitati kako dijete mijenja obiteljsku dinamiku svojim karakteristikama koje ga čine aktivnim bićem, a to su dob, spol i temperament. Najveći broj članaka govori o promjeni obiteljske dinamike, tj. odnosa s roditeljem s povećanjem dobi djeteta, s posebnim naglaskom na razdoblje adolescencije. Navodi se kako djeca u toj dobi traže veću samostalnost i neovisnost od roditelja pri čemu dosadašnje metode odgoja i granice više ne vrijede.

MMR: „Kada djeca dođu u tinejdžerske godine, roditeljima se čini kao da do njih dopiru sve rjeđe i lošije. Nedostatak komunikacije može stvoriti još veći jaz između roditelja i djece“

MMR: „Mozak beba i male djece je programiran da sluša mamu, ali promjene na tom području nastaju otprilike u dobi od 13 godina. Tada djeca počinju obraćati pažnju na nove glasove i mozak se reprogramira u tom smjeru“

MMV: „Svaka faza roditeljstva dolazi sa svojim jedinstvenim izazovima. U nekom trenutku misliš kako tvoje dijete nikad neće ostaviti pelene ili dudu, a u drugom već žica da ostane vani nakon 22 sata. To je pravi mali rollercoaster – emocija, uspona, padova...“

Također, budući da analiza članaka obuhvaća i razdoblje pandemije korona virusa, veliki broj članaka je posvećen upravo adolescentima u tom razdoblju te su pruženi određeni savjeti roditeljima kako da se prilagode svojoj djeci.

RD: „Važno je prepoznati i priznati mladima gubitak i koliko im je teško uslijed izolacije. (...) Poruke nastavnicima i roditeljima da malo olabave, da im budu podrška, motiviraju ih, ali bez forsiranja, dopustite im određenu slobodu da sami brinu o svom rasporedu i obavezama“

Nadalje, članci pri spominjanju tinejdžerskih godina navode i savjete za roditelje, odnosno koje odgojne postupke je potrebno upotrebljavati i mijenjati u razdoblju adolescencije. Analizirani članci na portalu Roditelji.hr u rubrici Djeca navode kako bi se roditelji trebali truditi ostati povezani jer u suprotnom tinejdžeri će tražiti povezanost od svojih vršnjaka. Zatim, potrebno je mijenjati stavove o disciplini jer isti više vjerojatno neće vrijediti te nikako ne treba podcjenjivati ono što prolaze. Slično tome govore i članci na portalu Miss7mama u rubrici Roditelji, a odnose se na to da je djetetu potrebno pružiti zdrave granice, o određenim granicama koje su postavljene potrebno je pregovarati te dogovoriti u kojoj dobi bi se određene granice mogle promijeniti. Također, navodi se kako je za tu dob značajno aktivno slušanje djeteta, važno je biti spreman na kompromise i nastojati dogovoriti povoljan ishod i za dijete i za roditelja.

Osim tinejdžerske dobi, koja je svima poznata kao dob stresa i raznih promjena s kojima se dijete susreće, u člancima se navodi druga godina djeteta kao značajna, odnosno izazovna za roditelja. U člancima se ta druga godina opisuje kao „terrible two“, odnosno užasna druga godina. Dijete u toj dobi postavlja velike izazove za svoga roditelja.

MMV: „Dvogodišnjaci – vole reći ne ili odgovoriti. Jako pomiču granice. Izuzetno su podmukli i upliću se u stvari u koje se ne bi trebali petljati“

RO: „Razdoblje koje se naziva prvi pubertet (...) djeca ispituju granice, jasnije izražavaju svoje stavove“

MMV: „Razlog zašto su ispadi bijesa, odnosno tantrumi, česti u dobi od dvije godine je taj što mala djeca još nemaju riječi kojima bi se izrazila. Mala djeca često nisu u stanju razlikovati različite jake emocije i stoga reagiraju na njih na jedini način koji znaju, tj. pretjeranom reakcijom i ispadima bijesa“

U ovom razdoblju se također navodi kako dječaci pokazuju pretjerano posesivnu ljubav prema majci te izražavaju burne reakcije u trenucima kada partner pokazuje nježnost. Dakle, takvo ponašanje onda može utjecati na odnos između partnera u toj dobi, odnosno majke i očevi onda u prisutnosti djeteta izbjegavaju izmjenjivanje nježnosti čime mogu djetetu dati krivu sliku obiteljske dinamike. Savjeti koji se navode su da se i otac i dijete primjerice uključe u grljenje.

Važno je reći kako se za svaku dob ističe upravo djetetova individualnost koja govori u prilog djetetovom aktivitetu te se upravo prema toj individualnosti savjetuje da se odabiru odgojni postupci.

MMR: „Odnos je proces u kojem roditelj razvija svoju roditeljsku ulogu usklađujući se s djetetom. Postavlja pitanja poput: 'Želim znati tko si?', „Želim znati što želiš?“

MMV: „Roditelji koji imaju više djece reći će vam da ne postoje dvoje jednake djece. Iako su isto odgajana u istoj kući s istim roditeljima i prema istim pravilima, djeca vrlo često različito postupaju u životu. (...) Brzo ćete shvatiti da ono što funkcionira kod jednog djeteta neće biti učinkovito kod drugog“

Osim djetetove individualnosti u oblikovanju obiteljske dinamike, prepoznato je prema člancima da veliku ulogu ima djetetov temperament. Portal Roditelj.hr u svojoj rubrici „Odgoj“ navodi kako je djetetov temperament ključan u odabiru odgojnih postupaka te kako je s obzirom na temperament neku djecu lakše odgajati, a neku teže. Neki odgojni postupci će važiti za jedno dijete, s obzirom na njegov temperament, ali isti ti postupci neće imati učinka niti dobrobiti za dijete drugačijeg temperamenta.

RO: „Timeout nije za svako dijete (...), osjetljiva djeca se mogu osjetiti odbačeno“

RO: „Za osjetljivu djecu važno je pronaći pravu mjeru discipliniranja, koja će im donijeti odgoju dobrobit kako bi naučili lekciju, a da se pritom emotivno ne raspadnu“

RO: „Kada roditelji primjenjuju stroge kazne, osjetljiva djeca doživljavaju svaki aspekt trenutne situacije. Ton glasa kojim im se obraćate i riječi koje izgovorite, duboko ih dotiču, što donosi za posljedicu osjećaj srama“

MMV: „Ako imate aktivno dijete, znate da se ono bolje ponaša u situacijama koje uključuju aktivnost i stimulaciju. Kao roditelji, morate biti svjesni ako vaše dijete predugo miruje ili nije dovoljno stimulirano, da će se snaći samo. Stoga je najbolje ovom tipu djeteta pružiti puno mogućnosti da bude aktivno“

MMŠ: „Zašto dijete ne sluša i ne prihvaća naredbe? Postoji nekoliko uzroka koji mogu objasniti zašto dijete ne sluša i ne prihvaća naredbe. Neka djeca imaju težak temperament koji ih dovodi do toga da doživljavaju više negativnih emocija te da budu buntovnija i razdražljivija“

RO: „Kod discipliniranja potrebno je potpuno otvoreno razgovarati s djecom jer jedino tako ona mogu osjetiti roditeljsku toplinu i empatiju. Ne samo to, tako će mali senzibilci razumjeti da su roditelji uvijek na njihovoj strani, pa čak i kada njihovo ponašanje zahtjeva korekciju“

RŽB: „Život s takvim djetetom nije jednostavan, ali uz puno ljubavi i strpljenja može biti prekrasan. (...) Prvi je korak ustanoviti koju vrstu problematičnog ponašanja pokazuje vaše dijete“

Navedeni rezultati svakako se slažu s istraživanjima o temperamentu koja su navedena u teorijskome dijelu rada gdje se navodi kako je upravo temperament onaj koji je predstavljen kao važan prediktor u mnogim razdobljima djetetova života (Bradley i Corwyn, 2008). Također, ovi rezultati slažu se i s istraživanjem Slagta i suradnika (2016) koji pokazuju da su djeca teškog temperamenta osjetljivija na negativno roditeljstvo, odnosno negativne odgojne postupke, ali imaju veću korist kada je u pitanju pozitivno roditeljstvo. Ipak, kada se govori o temperamentu djeteta, jedno istraživanje (Davies i sur., 2021) pokazuje kako težak temperament djeteta zapravo često može biti posljedica majčine subjektivne percepcije temperamenta djeteta, a ne njegovih objektivnih ponašajnih karakteristika.

Kada govorimo o spolu djeteta u člancima se govori kako je spol djeteta karakteristika koja uvjetuje odabir odgojnih postupaka kod roditelja. Članci govore o različitom odgoju dječaka i

djevojčica - da se dječaci odgajaju na način da budu čvršći i snažniji te se sugerira da ne pokazuju emocije. Ipak, u tom opisu daju i kritički pogled, odnosno kritičko razmatranje, koje je izrazito važno. Ono se odnosi na to da je kasnije kroz razvoj djeteta riječ o djevojčicama kao o spolu koji ima razvijeniju emocionalnu inteligenciju, a zapravo dječacima kroz odgoj nije dopušten razvoj te emocionalne inteligencije jer ju se nastoji zatomiti. Tako portal „Roda“ u rubrici Roditeljstvo u jednom članku govori o razlici koju očevi pokazuju prema sinovima i kćerkama, odnosno da su stroži prema ženskoj djeci u razdoblju adolescencije, postavljaju više kontrole nego kada je riječ o muškoj djeci.

Iz navedenih tema u području spola može se zaključiti kako se analizirani članci na portalima ne pomiču od one tradicionalne slike djeteta te se spol vidi kao značajnu karakteristiku u odabiru roditeljskih stilova i odgojnih postupaka, što ne bi trebalo biti. Slične nalaze o ulozi spola dobili su i Kosterman i suradnici (2004) u svom istraživanju gdje govore o tome kako djeca ženskog spola imaju manji broj interakcija s ocem i često osjećaju nižu razinu bliskosti nego s majkom. Također, istraživanje Macuke (2010) govori o spolu djeteta kao značajnom faktoru u objašnjenju psihološke kontrole djeteta.

Zaključno u području obiteljske dinamike vidljivo je da dijete na više načina oblikuje istu. Posebno su važni partnerski odnosi roditelja jer narušeni partnerski odnosi mogu posljedično narušiti i obiteljsku dinamiku.

6.4. Partnerstvo roditelja i škole/vrtića

Postojanje odnosa, tj. partnerstva osobe (roditelja) i škole ili vrtića uvjetovano je postojanjem djeteta. Dakle, dijete predstavlja vezu između roditelja i odgojno-obrazovne ustanove i kao takvo ima i značajnu ulogu u oblikovanju tog odnosa. Iako je ovaj partnerski odnos vrlo važan za dobrobit samog djeteta, nema velikog broja članaka koji su posvećeni toj tematici, ali ipak spominje se dovoljno da se konstrukt djetetova aktiviteta na portalima može objasniti i na toj razini.

Ističe se kako je važno partnerstvo roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova u onim prvim razdobljima kada se dijete odvaja od roditelja. Prvi odlazak u vrtić ili školu za dijete može predstavljati stresno razdoblje, kako se i navodi na portalima, te je u tom razdoblju, radi djetetove dobrobiti, važna suradnja roditelja i odgajatelja ili učitelja.

RD: „Dajte odgajateljici vašu sliku ili sliku obitelji kako bi je pričvrstila na pano u sobi (...) razgovarajte s odgajateljicama (...) reći odgajateljicama djetetov nadimak ili kako ga zovete od milja“

MMV: „Ako je ikako moguće prvih dva do tri dana bilo bi dobro da roditelji budu neka vrsta posrednika između odgajatelja i druge djece jer će tako olakšati upoznavanje“

MMV: „Odrasli, i odgojitelji i roditelji imaju vrlo važan zadatak u tom procesu, a to je zajedničkim snagama upotpuniti tu radost i ljubav koja raste u djeci“

Navodi se kako dijete svojim ponašanjem, najčešće određenim promjenama, potiče suradnju roditelja i njegovih nastavnika ili psihologa:

RO: „Ako situacije ne ide na bolje, razgovarajte s djetetovim učiteljem i školskim psihologom te ih upozorite na djetetove promjene u ponašanju“

Naravno, odnos roditelja i odgojno-obrazovne ustanove ne bi trebao biti postojan samo kada je riječ o problemima u ponašanju koje pokazuje dijete, nego bi taj odnos trebao biti njegovan uvijek kako bi se kroz razmjenu informacija potaknuo cjelovit djetetov razvoj. Članci ističu kako su djeci uzor u odrastanju i njihovom razvoju i roditelji i odgojitelji te prema RMT: „Odrasli koji se međusobno podržavaju pridonose jačanju djetetova samopouzdanja i potiču njegovo povjerenje“. Tako nekoliko članaka govori o važnosti informacija u školama koje su prvi oblik i najosnovniji oblik suradnje roditelja i odgojno-obrazovne ustanove. Također, na portalima se navodi kako djeca često govore „meni su mama i tata doma rekli da moram...“ ili „ali tete u vrtiću su nam rekle“ što govori u prilog tome koliko djeca smatraju važnima i roditelje i odgajatelji. Stoga je važno da roditelji i odgajatelji ili učitelji pronađu zajednički jezik, usklade svoje odgojne stilove i da roditelji i doma provode one aktivnosti za optimalan razvoj djeteta slično kako se to provodi u vrtiću.

Spominje se i negativna strana ovog odnosa, odnosno neki roditelji, radi medija koji su im dostupni, zlorabe dostupnost učitelja i odgajatelja te ulaze u područje njihove profesije i njihova rada.

RŠ: „Većina roditelja ipak ne zlorabi dostupnost učitelja. Naravno, da na žalost ima iznimki, pa poruke ili mailovi stižu i vikendom, dok je učitelj na bolovanju, tijekom nastave i slično“

RŠ: „Imala sam i tijekom nastave na daljinu ružnih iskustava s pojedinim roditeljima koji nerijetko daju vrlo detaljne primjedbe i savjete kako bi mi učitelji trebali raditi svoj posao“

Razdoblje pandemije korona virusa je možda i najbolji primjer važnosti suradnje roditelja i odgojno-obrazovne ustanove. Veliki broj članaka koji je nastao u tom razdoblju govori upravo

o tom odnosu i toj suradnji. U poglavlju o pravima djeteta navedeno je kako svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje, u vidu toga, dijete svojim pravom zahtijeva od roditelja i odgojno-obrazovne ustanove da surađuju kako bi u razdobljima kada je uobičajeni proces odgoja i obrazovanja onemogućen ipak pružili djetetu kvalitetno obrazovanje te poštivali njegova prava. Tako se u člancima navode razni savjeti kako djeci olakšati učenje u razdoblju pandemije, na koje načine se služiti digitalnim medijima i slično.

RR: „Prilagodba roditelja na nastavu na daljinu: priprema djeteta, omogućavanje prostora, opreme, mira i tišine, pružanje podrške“

Vidljivo je koliko je ova suradnja važna i koliko djetetova dobrobit zahtjeva tu suradnju roditelja i odgojno-obrazovne ustanove. Upravo zbog toga može se i zaključiti ovo poglavlje citatom iz jednog od analiziranih članaka:

RMT: „Roditelji nisu samo dostavljači djece u vrtić nego aktivni sudionici odgojno obrazovnog procesa“

Ipak, unutar ovog područja – partnerstva obitelji i odgojno-obrazovne ustanove, diskurs djetetova aktiviteta bi se trebao promicati i više. Analiza članaka obuhvatila je članke u razdoblju od 2019. godine pa do 2023. godine, a kao što je već navedeno 2014. godine Kurikulum za rani i predškolski odgoj naglašava važnost ove suradnje. Budući da su ovi portali namijenjeni roditeljima, svakako je važno da prate novonastale promjene u području roditeljstva, dječjeg razvoja, ali i odgojno-obrazovnog sustava.

Nakon analize svih članaka i određivanja diskursa djetetova aktiviteta važno je uočiti da je većinski broj članaka namijenjen majkama. Kroz analizu se može uočiti da gotovo svaki članak koji govori o djetetovom aktivitetu, tj. kako dijete oblikuje obiteljsku dinamiku ili kako oblikuje život novonastalog roditelja, upućen je majkama ili su majke barem spomenute unutar članka uz očeve. Rijetko koji od članaka je namijenjen isključivo očevima, mijenjanju muškarčeva života nakon što postane roditelj i slično. Ovdje se postavlja pitanje zašto je to tako? Zašto većina članaka govori o promjenama u tijelu žene, hormonima, kasnijem utjecaju na raspored spavanja, prehrani, promjeni u navikama i slično. Naravno da je jedno od objašnjenja, kada se radi o člancima vezanim o fizičkim promjenama to da žene prolaze kroz razdoblje trudnoće koje za sobom nosi niz fizičkih promjena koje su neizbježne i na koje se potrebno prilagoditi. Isto tako, i nakon porođaja, posljedice trudnoće ostaju barem neko vrijeme. Zatim, žene koje doje djecu izložene su također još jednoj fizičkoj promjeni koja nije karakteristična muškarcima, odnosno očevima. Ipak, to ne objašnjava ostala područja kao što su briga za dijete,

hranjenje i uspavljivanje djeteta, odabir odgojnih postupaka i slično. Ova područja bi trebala biti namijenjena i očevima i majkama, ali iz analize članaka vidljivo je da portali prednost daju majkama. Jedno od objašnjenja za ovu činjenicu može biti da portali namijenjeni roditeljima u Republici Hrvatskoj još uvijek roditeljstvo izjednačuju s majčinstvom i teško se pomiču od takve slike. Prva istraživanja iz područja roditeljstva i roditeljskih uloga uključivala su isključivo majke, upravo radi toga što se roditeljstvo poistovjećivalo s majčinstvom (Čudina Obradović i Obradović, 2003). Članci koji su se analizirali u ovom istraživanju predstavljaju upravo taj tradicionalni pogled na obitelj i na majčinstvo koji uključuje intenzivno majčinstvo pri čemu je majka ta koja se u potpunosti prilagođava i predaje potrebama djeteta te pri tome ona zanemaruje svoje potrebe i svoj osobni razvoj koji nije vezan uz ostvarivanje kroz ulogu majke (Čudina Obradović i Obradović, 2003). Lubina i Brkić Klmpak (2014) u svom radu analizirale su sliku žene u medijima te rezultati pokazuju kako u onim reklamama koje su namijenjene ženskoj publici polovica njih prikazuje ženu u ulozi majke što podrazumijeva ženinu brigu za obitelj, za kućanske poslove, odgoj djece i slično. Također, autorice navode kako reklame koje i sadrže sliku žene kao uspješne poslovne žene i slično, a da je pri tome majka, poseban naglasak stavlja se na objašnjenje na koji način žena uspijeva ispuniti obje uloge. S druge strane, prilikom opisa muškaraca tako nešto ne dovodi se u pitanje. Ovakav prikaz žena u medijima, odnosno majki, je vrlo čest te mediji majke često prikazuju kao izuzetno sretne i zadovoljne žene koje jedva čekaju pružiti skrb i brigu svojoj obitelji. Istraživanje Raboteg-Šarić i Pećnik (2010) koje je imalo za cilj ispitati stavove prema samohranom roditeljstvu u Republici Hrvatskoj pokazuju kako je ponovno majka ta koja je na meti raznih predrasuda i za koju se postavljaju razna očekivanja. Rezultati njihova istraživanja ukazuju na rodne stereotipe te prema stavovima ispitanika najnepovoljniji položaj u društvu imaju upravo rastavljene ili neudate majke izvanbračne djece. Ovu činjenicu Raboteg-Šarić i Pećnik (2010) objašnjavaju postojanjem snažnog mita o majčinstvu koji se odnosi na ideju da su majke ili potpuno loše ili su potpuno dobre te u skladu s time se pred majke stavljaju previsoka očekivanja koja se mogu povezati s nadljudskim sposobnostima za odgoj i za njegu djece i obitelji. Dok takva razmišljanja, odnosno stavovi, nisu pronađeni za očeve koji su samohrani, neoženjeni ili razvedeni. Iz navedenog se može zaključiti da se o djetetovom aktivitetu ne može samo diskutirati kroz odnos s majkom, tj. u medijima ne smije biti prikazana djetetova uloga u odnosu s majkom, već je potrebno promicati i očevu perspektivu te na koji način se očev život, navike i slično mijenja dolaskom djeteta. Pri ovome ne želim reći da otac nije spomenut nigdje, postoje članci koji se tiču i očeva, ali i dalje je vidljivo da je veći naglasak stavljen na majke i majčinstvo.

7. Zaključak

Ovaj rad bavio se temom konstrukcije djetetova aktiviteta na portalima namijenjenim roditeljima. U teorijskom okviru ovog rada pružena je analiza djetetova aktiviteta iz pedagojske i pravne perspektive. Pravni diskurs odnosi se na djetetova prava te kako je zapravo dijete viđeno kao aktivno biće u društvenoj zajednici te na pravnoj i političkoj sceni. Pedagojski diskurs se pak više oslanja na dijete kao individuu koja se razvija prema svom jedinstvenom, individualnom planu te u skladu s time kao individua treba biti i poštivano i uključeno u oblikovanje svoje okoline. Osim definiranja djetetova aktiviteta kroz ove diskurse, u teorijskom dijelu rada mogla su se iščitati istraživanja koja govore o djetetovom aktivitetu u različitim područjima. Djetetov aktivitet viđen je kao ključan u oblikovanju roditeljskih uvjerenja, donošenju obiteljskih odluka, roditeljskim ponašanjima, kao i u partnerskim odnosima roditelja. Roditelji informacije iz područja djetetova razvoja i odgoja uzimaju s portala namijenjenih roditeljima. Također, istraživanja pokazuju kako roditelji upravo njih smatraju važnima u izvorima informacija koje su im potrebne kada je riječ o njihovom djetetu. Upravo radi toga portali su uzeti kao relevantan uzorak za ovo istraživanje, odnosno oni predstavljaju korpus dokumentacije pri tematskoj analizi. Tematskom analizom tri hrvatska portala namijenjena roditeljima određena je uloga djetetova aktiviteta kroz različite razine i područja. Odnosno, analiza rezultata pokazala je koja su sve područja djelovanja djetetova aktiviteta pomoću kojih se onda može i definirati djetetov aktivitet. Dakle, cilj koji je postavljen ovim istraživanjem bio je analizirati u kojoj mjeri portali namijenjeni roditeljima portretiraju dijete kao aktivno biće koje mijenja i oblikuje svoju okolinu. Većina analiziranih članaka djetetov aktivitet tumači u okviru obiteljske dinamike, što bi značilo da analizirani članci govore o ulozi djeteta u oblikovanju partnerskih odnosa roditelja, odlučivanja u obitelji, odnosa između roditelja i drugog djeteta kao i u oblikovanju roditeljskih odgojnih stilova. U člancima se karakteristike djeteta kao što su spol, dob i temperament navode kao ključne u oblikovanju obiteljske dinamike. Također, rezultati pokazuju kako djetetov aktivitet možemo povezati i s promjenama u životu osobe. Dijete svojim dolaskom mijenja osobu, odnosno novonastalog roditelja, na više razina – fizičkoj, psihičkoj kao i kognitivnoj. Dijete mijenja uvjerenja osobe, mijenja navike i ritam života, ali i njegova prava. Jedan dio članaka odnosi se na djetetov aktivitet kroz njegova prava koja su djetetu omogućena njegovim rođenjem i koja je potrebno uvažavati, promicati i poštivati, ali članci u ovoj kategoriji nisu toliko sadržajni kao ni oni koji

govore o djetetovoj ulozi u oblikovanju partnerskih odnosa roditelja i odgojno-obrazovne zajednice.

Ipak, rezultati istraživanja ne promiču konstrukt djeteta kao aktivnog bića u punom smislu. Odnosno, postoje područja koja su važna djetetu kao i njegovoj okolini, a nisu dovoljno zahvaćena na portalima namijenjenim roditeljima. Jedno takvo područje je partnerstvo roditelja i odgojno-obrazovne ustanove. Budući da je u Republici Hrvatskoj osnovnoškolsko obrazovanje obavezno te djeca veliki dio svoga djetinjstva i odrastanja provedu upravo u školskim klupama, važno je partnerstvo roditelja i škole ili vrtića dovesti na najveću moguću razinu. Tako bi portali, koje roditelji smatraju relevantnima, trebali promicati djetetov aktivitet što više na toj razini. Osim toga, još jedna od kritika koja se upućuje dobivenim rezultatima odnosi se na iskrivljavanje djetetova aktiviteta gdje se spol promiče kao važna odrednica u promicanju djetetova aktiviteta te odgovara različitim odgojnim postupcima roditelja. Iako je možda u Republici Hrvatskoj stvarnost takva da roditelji još uvijek tretiraju djecu različito s obzirom na spol i pripisuju im određene rodne uloge odmah po rođenju, portali ne bi trebali promicati takvu sliku. Ovdje može uočiti značajna uloga pedagoga i stručnjaka jer se može zaključiti kako autori članaka nisu pedagoške struke te im nedostaje profesionalnosti i znanja u određivanju ovakvog konstrukta. Nastavno na navedeno, budući da je teško postaviti kontrolu za kvalitetu članaka koji su objavljeni, pedagoge bi unutar ovog konteksta trebalo postaviti kao aktere za pružanje podrške kao i pedagoško obrazovanje roditelja (Kušević, 2020), odnosno postaviti ih kao aktere za razvoj roditeljske prosudbene kompetencije o medijskim konstrukcijama (Assarson i Aarsand, 2011). Smjernice za neka buduća istraživanja odnose se na razumijevanje načina na koji roditelji razumiju ono što je u medijima predstavljeno, odnosno na koji način tumače informacije koje dobiju iz medija i pristupaju li prema njima na kritičan način. Na takav način bismo doprinijeli i boljem razumijevanju konstruiranja djetetova aktiviteta u medijskom kontekstu u Republici Hrvatskoj, čime možemo i planirati određene promjene na praktičnoj razini.

Ograničenja ovog istraživanja odnose se svakako na subjektivnost koja se postavlja kao često ograničenje kada je riječ o kvalitativnoj metodologiji. Subjektivnost kao takva je moguća jer je tematsku analizu korpusa dokumentacije provela samo jedna osoba te nije postojala provjera kompatibilnosti kodova s obzirom na vremenski odmak. Također, još jedno važno ograničenje odnosi se na mogući utjecaj teorijskog okvira. Iako, kao što je već navedeno kod induktivne tematske analize, ne dolazi se u opasnost u imenovanje kategorija prije proučavanja empirijskog materijala. Ipak, uvijek postoji mala mogućnost da se to dogodi. Ono što je svakako jedno od

nedostataka induktivne tematske analize jest da su se u analizi predvidjele određene kategorije koje su mogle biti ključne u analizi, što onda posljedično donosi da rezultati ne predstavljaju točno analizirane podatke. Osim toga, može se raspravljati i o selekciji koja je napravljena prilikom odabira portala i članaka, pri bi bilo dobro da je u istraživanje uključen veći broj portala. Zaključno, bez obzira na navedena ograničenja, rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti razumijevanju određenja konstrukta djeteta kao aktivnog bića te se može pokazati kao temelj za neka buduća istraživanja iz ovog područja.

Literatura

- Assarson, L., i Aarsand, P. (2011). „How to be good“: medi representations of parenting. *Studies in Education of Adults*, 43(1), 78-92. <https://www.tandfonline.com/journals/rsia20>
- Bašić, S. (2011) (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U: Maleš, D. ur., *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, str. 19-37.
- Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*. 11(2), 27-43.
- Bašić, J. (1990). Razlike u odnosima roditelja prema predškolskoj djeci koja manifestiraju odnosno ne manifestiraju neke oblike poremećaja u ponašanju. *Defektologija*, 26(1), 69-80. <https://hrcak.srce.hr/clanak/159760>
- Belch, G. E., Belch, M. A., i Caresino, G. (1985). Parental and teenage child influences in family decision making. *Journal of business research*, 13(2), 163-176. <https://psycnet.apa.org/record/1986-17058-001>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96. <https://www.jstor.org/stable/1129836>
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14. <https://www.sciencedirect.com/journal/nursingplus-open>
- Bernhardt, J. M., i Felter, E. M. (2004). Online Pediatric Information Seeking Among Mothers of Young Children: Results From a Qualitative Study Using Focus Groups. *Journal of Medical Internet Research*, 6(1), 1-7. <https://www.jmir.org/2004/1/e7>
- Bienfait, M., Maury, M., Haquet, A., Faillie, J. L., Franc, N., Combes, C., ... i Cambonie, G. (2011). Pertinence of the self-report mother-to-infant bonding scale in the neonatal unit of a maternity ward. *Early Human Development*, 87(4), 281-287. <https://www.sciencedirect.com/journal/early-human-development>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume 1, Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988) *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.

- Bradley, R. H., i Corwyn, R. F. (2008) Infant temperament, parenting, and externalizing behavior in first grade: A test of the differential susceptibility hypothesis. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 49(2), 124-131. <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/journal/14697610>
- Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 7-101. <https://www.tandfonline.com/journals/uqrp20>
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard university press.
- Bruke, J. D., Pardini, D. A., i Loeber, R. (2008). Reciprocal Relationships Between Parenting Behavior and Disruptive Psychopathology from Childhood Through Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(5), 679-692. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2976977/>
- Bush, K. R., i Peterson, G. W. (2014). Parent-Child Relationships in Diverse Contexts. U: Peterson, G. W., Bush, K. R. ur., *Handbook of Marriage and the Family. Third Edition*. New York: Springer, 275-302.
- Cicognani, E., i Zani, B. (1998). Parents' educational styles and adolescent autonomy. *European journal of psychology of education*, 13, 485-502. <https://www.springer.com/journal/10212>
- Clarke, J. (2010) The origins of Childhood: in the beginning. U: Kassem, D., Murphy, L., Taylor, E., ur., *Key Issues in Childhood and Youth Studies*. London: Routledge, 3-13.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68. <https://hrcak.srce.hr/clanak/47569>
- Davies, S. M., Silverio, S. A., Christiansen, P., i Fallon, V. (2021). Maternal-infant bonding and perceptions of infant temperament: the mediating role of maternal mental health. *Journal of Affective Disorders*, 282, 1323-1329. <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-affective-disorders>
- Edwards, R., i Alldred, P. (2000). A typology of parental involvement in education centring on children and young people: Negotiating familialisation, institutionalisation and individualisation. *British Journal of Sociology of Education*, 21(3), 435-455.

Elo, S., i Kyngas, H. (2007). The qualitative content analysis. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107-115. <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/13652648>

Flurry, L. A. (2007). Children's influence in family decision-making: Examining the impact of the changing American family. *Journal of Business Research*, 60(4), 322-330. <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-business-research>

Gross, H. E., Shaw, D. S., i Moilanen, K. L. (2008). Reciprocal associations between boys' externalizing problems and mothers' depressive symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 693-709. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18288602/>

Hsieh, H. F., i Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>

Jenkins, J. M., Rasbash, J., i O'Connor, T. G. (2003). The role of the shared family context in differential parenting. *Developmental psychology*, 39(1), 99-113. <https://psycnet.apa.org/record/2002-11235-010>

Karraker, K. H., i Coleman, P. K. (2006). The Effects of Child Characteristics on Parenting. U: Luster, T., Okagaki, L., ur., *Parenting: An ecological perspective*. Drugo izdanje. London: Routledge, s147-17.

Kehily, M. J., ur. (2009). *An Introduction to Childhood Studies. Second Edition*. Maidenhead: Open University Press.

Keresteš, G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.

Knafo, A., i Galansky, N. (2008). The influence of children on their parents' values. *Social and personality psychology compass*, 2(3), 1143-1161. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00097.x>

Korać, N., i Vranješević, J. (2001). *Nevidljivo dete: slika deteta u medijima*. Beograd: Jugoslavenski centar za prava djeteta.

Kosterman, R., Haggerty, K.P., Spoth, R., i Redmond, C. (2004). Unique influence of mothers and fathers on their children's antisocial behavior. *Journal of Marriage and Family*, 66(3), 762-778. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00051.x>

Kušević, B. (2020) What does family pedagogy deal with?: Position of family pedagogy in Croatian and foreign space. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 52 (1), str. 40-80.

Laird, R. D., Pettit, G. S., Bates, J. E., i Dodge, K. A. (2003). Parents' monitoring-relevant knowledge and adolescents' delinquent behavior: evidence of correlated developmental changes and reciprocal influences. *Child Development*, 74, 752-768. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12795388/>

Lubina, T., i Brkić Klimpak, I., (2014). Rodni stereotipi: objektivizacija ženskog lika u medijima. *Pravni vjesnik*, 30(2), 213-232. <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/pravni-vjesnik/issue/archive>

Lupton, D., Pedersen, S., i Thomas, G. M. (2016). Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society. *Sociology Compass*, 10(8), 730-743. <https://doi.org/10.1111/soc4.12398>

Ljubetić, M. (2014) *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.

Macuka, I. (2010) Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*. 13 (1), 63-81.

Macuka, I., Petani, R., i Reić Ercegovac., I. (2023). U razgovoru s roditeljima: kvalitativna analiza izazove roditelja djece različite dobi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 32(2), 347-365. <https://hrcak.srce.hr/clanak/443067>

MacNaughton, G., Smith, K. (2008). Children's rights in early childhood. U: Kehily, A. ur., *An Introduction to Childhood Studies. Second Edition*. Maidenhead: Open University Press, 161-176.

Madge, C., i O'Connor, H. (2006). Parenting Gone Wired: Empowerment of New Mothers on the Internet? *Social and Cultural Geography*, 7(2), 199-220. <https://doi.org/10.1080/14649360600600528>

Main, M., i Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. U: Greenberg, M. T., Cicchetti, D., Cummings, M. E., ur., *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*. Volume 1. Chicago: University of Chicago Press, 121-160.

- Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 15(58), 18-23. <https://hrcak.srce.hr/file/189776>
- Martensen, A., i Gronholdt, L. (2008). Children's influence on family decision making. *Innovative Marketing*, 4(4), 14-22. <https://www.businessperspectives.org/author/anne-martensen>
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Qualitative Social Research*, 1(2), 159-176. <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>
- Milas, G. (2009) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Moehler, E., Kagan, J., Oelkers-Ax, R., Brunner, R., Poustka, L., Haffner, J., i Resch, F. (2008). Infant predictors of behavioural inhibition. *British journal of developmental psychology*, 26(1), 145-150. <https://bpspsychub.onlinelibrary.wiley.com/journal/2044835x>
- Montgomery, H. (2010) The rights of the child: rightfully mine! U: Kassem, D., Murphy, L., Taylor, E., ur., *Key Issues in Childhood and Youth Studies*. London: Routledge, 149-158.
- Moschis G. P, Mitchell L.G. (1986) Television advertising and interpersonal influences on teenagers' participation in family consumer decisions. *Advances in Consumer Research*. 13. Provo: Association for Consumer Research, 181-186.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
- Narodne novine (1993) *Konvencija o pravima djeteta*. Narodne novine – Međunarodni ugovori 12/1993. <https://dijete.hr/hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/konvencije-i-protokoli-un-a-i-ve/>
- Nicholl, H., Tracey, C., Begley, T., King, C., i Lynch, A. M. (2017). Internet use by parents of children with rare conditions: findings from a study on parents' web information needs. *Journal of medical Internet research*, 19(2), 1-14. <https://www.jmir.org/2017/2/e51/>
- O'Connor, T., G., Deater-Deckard, K., Fulker, D., Rutter, M., i Plomin, R. (1998). Genotype-environment correlations in late childhood and early adolescence: antisocial behavioral problems and coercive parenting. *Developmental Psychology*, 34(5), 970-981. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9779743/>

- O'Connor, H., i Madge, C., (2004). 'My mum's thirty years out of date': The role of the Internet in the transition to motherhood. *Community, Work & Family*, 7(3), 351-369. <https://www.tandfonline.com/journals/ccwf20>
- Okagaki, L., i Divecha, D. J. (1993). Development of parental beliefs. U: Luster, T., Okagaki L., ur., *Parenting: An ecological perspective*. Prvo izdanje. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 35-67.
- Pancer, S. M., Pratt, M., Hunsberger, B., i Gallant, M. (2000). Thinking ahead: Complexity of expectations and the transition to parenthood. *Journal of Personality*, 68(2), 253-280-<https://onlinelibrary.wiley.com/toc/14676494/2000/68/2>
- Pećnik, N., Radočaj, T., i Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja*, 13(3), 625-646. <https://hrcak.srce.hr/drustvena-istrazivanja>
- Petani, R. (2015). Sociodemografska obilježja adolescenata i njihova percepcija dimenzija ponašanja roditelja. *Acta ladertina*, 12(1), 43-56. <https://hrcak.srce.hr/clanak/280184>
- Plantin, L., i Daneback, K. (2009) Parenthood, information and support on the Internet: A literature review of research on parents and professionals online. *BMC Family practice*, 10(1), 1-12. <https://bmcprimcare.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2296-10-34>
- Polić, P. (2015). Što za pedagogiju znači pitanje o odnosu potreba i prava djeteta? *Pedagogijska istraživanja*, 12(1-2), 149-162. <https://hrcak.srce.hr/broj/14414>
- Raboteg-Šarić, Z., i Pećnik, N. (2010). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 5-25. <https://hrcak.srce.hr/rsp>
- Ruch, W. (1992). Pavlov's types of nervous system, Eysenck's typology and the Hippocrates-Galen temperaments: An empirical examination of the asserted correspondence of three temperament typologies. *Personality and Individual Differences*, 13(12), 1259-1271. <https://www.sciencedirect.com/journal/personality-and-individual-differences/vol/13/issue/12>
- Sheehan, M. J., i Watson, M. W. (2008). Reciprocal influences between maternal discipline techniques and aggression in children and adolescents. *Aggressive Behavior*, 34(3), 245-255-<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18085532/>

Slagt, M., Dubas, J. S., Deković, M., i van Aken, M. A. (2016). Differences in sensitivity to parenting depending on child temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 142(10), 1068-1100. <https://psycnet.apa.org/record/2016-39046-001>

UN (1959) *Declaration on the Rights of the Child*. <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/un-declaration-rights-child-1959.html>

UN (1990) Convention on the Rights of the Child. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>

UNICEF (2007) Implementation Handbook for the Convention on Rights of the Child: part 1. https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention

Zentner, M., i Bates, J. E. (2008). Child temperament: An integrative review of concepts, research programs, and measures. *European Journal of developmental science*, 2(1-2), 7-37-
<https://content.iospress.com/articles/international-journal-of-developmental-science/dev2-1-2-03>

Prilog 1: *Nazivi analiziranih portala i rubrika prema kraticama*
Portal Roditelji.hr

Rubrika Odgoj: RO

Rubrika Život s bebom: RŽB

Rubrika Za mame i tate: RMT

Portal Roda.hr

Rubrika Prava: RP

Rubrika Roditeljstvo: RR

Rubrika Djeca: RD

Portal Miss7mama

Rubrika Beba: MMB

Rubrika Vrtić: MMV

Rubrika Školarac: MMS

Rubrika Roditelji: MMR